

ŠVILKSA

Powell A. J.
6117 So. Tripp Ave.
Chicago, Ill. 60629
19

NO. 3

LIEPA – RUGPIŪTIS – RUGSEJIS

1976 M.

Received Sept. 20, 1974

Albina Mokuvalte: Motina. Iš ciklo "Valkystės dienos". Lituoraitinys, 1973 m.

Received Sept. 20, 1976

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina. metams \$1.00
Pavienis numeris 25 c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija,
102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

NO. 3   Liepa-Rugpiūtis-Rugsėjis (July-August-September)   1976 M.   XXXXII

TURINYS

Įvykių Sūkuryje	3
Žinojimas prieš tikėjimą. V. Bovinas	5
Lietuvos dailininkė-laureatė Sofija Veiverytė. Gražina Kliaugienė	7
Vasaros vidurnakčio dainos. Vincas Lauraitis	8
Analizė. Eilėraštis. Eduardas Mieželaitis	10
Tarybų Lietuvai vainikas. Eilėraštis. Bronius Mackevičius	11
Pasakos suaugusiems. Bronius Jauniškis	13
Tėvynė motina. Eilėraštis. Juozas Nekrošius	14
Bruožai apie Lietuvos garsų turistinį Birštoną. A. Gučiūnietis	15
Nauji faktai apie romanistą. A. Liepsnonis	18
Karšta atmintis. Eilėraštis. Vacys Reimeris	20
Lietuviškojo kaimo daraktoriai. Prof. V. Petraitis	21
Povilo Višinskio pamokos ir patarimai pradedantiems rašyti. Adolfas Sprindis	23
Įdomus ir svarbus leidinys apie Konstantiną Širvydą. Valerija Vilnonytė	26
Pražilimas ir kaip su juo kovoti. Gyd. G. Sargautienė	27
Poetą Antaną Jonyną palydėjus. A. Petrauskas	29
Lietuvos TSR 35-mečiui. Eilėraštis. Antanas Jonynas	29
Jaunuolių meilė — jų akyse? Česlovas Grizickas	30

ĮVYKIŲ SŪKURYJE

Jungtinių Valstijų imperializmas Vidurio Rytuose pradėjo energingą avantiūrą. Jau visiems gerai žinoma, kad mūsų ginklais ir taip vadina-
mais militariniais "patarėjais" jau geras laikas yra ginkluojama Saudi Arabija. O dabar dar didesnėmis pastangomis ir dar skubiau yra ginkluojamas Iranas. Paaiškėjo, kad tikrai per pastaruosius porą metų Iranui parūpinta dešimties bilijonų dolerių vertės ginklų. Bet to dar toli gražu neužtenka. Šiomis dienomis čionai lankėsi Irano karalius Pavlevi, tikslu laimėti daugiau militarinės pagalbos. Jis didžiujosi, pilniausiai pavykusia misija. Tai patvirtina ir tomis pačiomis dienomis mūsų valstybės sekretoriaus Henry Kissingerio su Iranu pasirašyta nauja sutartis, kurioje pažadėta per ateinančius ketverius metus Iranui vėl parduoti Amerikos ginklų už 10 bilijonų dolerių!

Taipgi sužinome, kad jau šiandien Irane veikia militariniais patarėjais bei instruktoriais net 24,000 amerikiečių. 1980 metais jų skaičius pasieks apie 50,000!

Ši Amerikos imperializmo avantiūra labai pavojinga dviem požiūriais. Ji pavojinga tuo, kad žymiai pablogina jau ir taip Vidurio Rytuose įtemptą situaciją, ir kad šiame mūsų planetos kampe atsteigimas taikos ir ramybės pasidaro daug sunkesnis, beveik neįmanomas numatomoje ateityje.

Šis ėjimas yra taipgi labai pavojingas ir pačioms Jungtinėms Valstijoms. Čia mes turime akivaizdžiausią kruvinosios istorijos kartojimą su Indokinija. Kaip tikrai tokiu pavojingu keliu šis kraštas buvo įveltas į Vietnamo konfliktą. Pirmiausia buvo pradėta Pietų Vietnamą skubiai ginkluoti ir aprūpinti militariniais patarėjais bei instruktoriais. Paskui, vardan tų ginklų ir patarėjų apsaugos, pradėjome siųsti vieną po kitos armijas. Ir, kaip žinia, prasidėjo vietnamiečių ir amerikiečių kraujas upeliais lietus.

Ši nepateisinama agresija mums, Jungtinių Valstijų žmonėms, kainavo apie 140 bilijonų dolerių ir daugiau kaip 50,000 gyvybių! O ką jau bekalbėti apie kainą turtu ir gyvybėmis, kurią

turėjo sumokėti Vietnamo liaudis, gindamosi nuo šios agresijos.

Panaši, o gal dar didesnė gėda ir nelaimė vėl yra valdančiosios klasės užtraukiamos ant Amerikos liaudies galvos. Ir, kaip atrodo, mūsų Kongresas nesiima ir nesiruošia imtis rimtų ir efektingų žygių šiai naujai avantiūrai užkirsti kelią . . .

☆ ☆ ☆

Tuo tarpu ir mūsų vidiniai reikalai nesitaiso. Antai, Darbo Departamentas praneša, kad liepos mėnesį nedarbas vėl žymiai padidėjo. Bedarbių skaičius pakilo nuo 7.5 proc. iki 7.8 procento visų darbo jėgų. Taip pat tebekyla infliacija ir kainos. Visa krizės našta suversta ant liaudies pečių. Pačios federalinės valdžios pripažinimu, šiandien Jungtinėse Valstijose turime daugiau kaip 30 milijonų skurdžių, tai yra žmonių, kurie yra priversti gyventi žemiau reikalingo pragyvenimui standarto. Tas reiškia, jog jie neturi tiek pajamų, kad iš jų galėtų kaip reikia pavalgyti ir apsirengti. Jie neturi žmoniškų butų ir iš ko pasinaudoti šios gėdynės pasiekimais apšvietoje ir kultūroje. Milijonai jų vaikų eina mokyklon pusiau alkani arba alkani, daugelis kurių negalės išaugti fiziškai ir morališkai sveikais žmonėmis. Daugelis jų bus našta ne tik sau, ne tik artimiesiems, bet ir visuomenei . . .

Iš kitos pusės, stambusis šios šalies kapitalas, tai yra valdančioji klasė džiaugiasi dideliu laikų pagerėjimu. Ir iš tikrųjų ji turi kuo džiaugtis. Tai parodo stambiųjų, monopolistinių korporacijų smarkiai padidėję pelnai. Kai kurių pelnai tiesiog rekordiniai. Paimkime automobilių gamybą. Antai, General Motors korporacija praneša, kad ji per šių metų pirmąjį pusmetį pasidarė gryno pelno bilijoną ir septynis šimtus milijonų dolerių! Palyginus su 1975 metų pirmojo pusmečio pajamomis, šiemet jos 173 procentais didesnės. Tai rekordiniai pelnai visoje General Motors korporacijos istorijoje. O ji ne viena. Nuo jos nėra toli atsilikusios ir Ford,

Chrysler ir kitos automobilių ir sunkvežimių gaminimo kompanijos.

Panašiais iki padangių iškilusiais pelnais didžiuojasi ir kitų pramonės šakų korporacijos. Štai General Foods korporacijos raportas už antrąjį šių metų ketvirtį (už balandį, gegužį ir birželį). Ji savo pelnus padidino net 60.5 procento.

Tuo tarpu milijonai skurdžių vaikų vaikšto alkani!

☆ ☆ ☆

Kalbėdami arba rašydami apie nūdienes nuotakas mūsų kapitalistinėje Amerikoje, niekados iš savo galvų ir širdžių mes neišleidžiame ir gimtojo krašto — Tarybų Lietuvos ir jos liaudies.

Siemet, rugpiučio 3 dieną sukako 36-ri metai, kai Lietuva įstojo į Tarybų Sąjungos, pirmosios pasaulyje socialistinės valstybės tautų šeimą. Apie to lietuvių tautos istorinio žygio reikšmę plačiai rašoma Lietuvos spaudoje. Labai taikliai ir trumpai ją apibūdina žurnalas "Mokslas ir Technika" (1967—7). Skaitome: "Tarybų valdžios metai Lietuvos istorijoje ženklūs ne tik darbais, bet ir globaliniais pasikeitimais socialinėje, ekonominėje ir techninėje plotmėje.

Pavyzdžių toli ieškoti nereikia. Jie šalia mūsų. Lietuva dar niekada tiek nestatė, kaip šiandien. Statomos ne tik įmonės ir gamyklos, bet ir šimtai, tūkstančiai naujų gyvenamųjų namų. Vien per praėjusį penkmetį į naujus butus persikėlė apie 850 tūkstančių žmonių. Statosi kaimas. Nauji pramoninių gyvulininkystės pastatų kompleksai džiugina akį visuose respublikos kampeliuose, kyla naujos gyvenvietės, kurias ir kaimu nepavadinsi. Tai tarytum atskiri miesteliai, aprūpinti dujomis, šiluma, elektra. Žodis elektra kiekvienam tapo toks kasdienis, kad jį dažnai pamirštame ir paminėti. O tos elektros respublikoje kas valandą gaminama per milijoną kilovatvalandžių. Pradėta naujos didelės atominės elektrinės statyba.

Tarybų valdžios rūpestį jaučiame visur. Neseniai įvykusioje Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos trečiojoje sesijoje priimtas Lietuvos TSR Žemės gelmių kodeksas. Respublikos mokslininkų ir žemės gelmių tyrinėtojų geologų

dėka respublikoje, kuri anksčiau buvo tik žemės ūkio kraštas, rasta nemaža vertybių — geležies rūdos, naftos ir bevandenio gipso, aptikti vario ir retųjų elementų pėdsakai. Su gelmėmis susiję ir požeminiai vandenys. Tai didelis turtas, leidžiantis sėkmingai vystyti pramonę, žemės ūkį, kurortus. Kad unikalios respublikos naudingosios iškasenos (kvarcinis smėlis, klintys) būtų naudojamos tvarkingai, turi rūpintis visa respublikos visuomenė, vykdomieji komitetai, organizacijos.

Tai aiškiai rodo, kokį didžiulį dėmesį Tarybų valdžios metais skiriame gamtai, jos turtų rūpestingam saugojimui ir naudojimui. Tokios pat priemonės jau seniau numatytos dėl žemės ir kito visaliaudinio turto naudojimo.

Kuo ilgesne metų virtine matuojame Tarybų valdžios metus, tuo labiau keičiasi ir pats žmogus. Šiandien nauju balsu prabylame apie problemas, kurių anksčiau tarytum ir nepastebėjome. Vis platesnį mastą įgauna socialinis įmonių ir net regionų planavimas. Ieškoma galimybių geriau sutvarkyti buitį, aplinką, norime, kad mus supanti aplinka nuteiktų darbui ir kūrybai. Domimės ne tik gaminių kokybe, bet ir socialiniu klimatu, interjeriais, eksterjeriais ir daugeliu kitų dalykų, kuriais rūpinamasi tik aukštos kultūros šalyse.

Dabar nė kiek nenustembame išgirdę, kad Vilniuje ar Kaune įvyko tarptautinis simpoziumas, atidaryta vienos ar kitos užsienio šalies paroda, o mūsų respublikos gaminiai eksponuojami Amerikoje ar Jugoslavijoje, tolimoje Afrikoje ar Azijos kontinente. Atrodo, kitaip ir negali būti.

Visa tai yra didžiulių poslinkių, kurie vyksta Tarybų Lietuvoje, rezultatas. O mes pradėdami naujus darbus, gimsta naujos idėjos, kurių įgyvendinimu rūpinasi valstybė. Vienas kitam padėdami dirba mokslininkai ir inžinieriai, gamybos vadovai ir darbininkai, didėja tūkstantinė išradėjų ir racionalizatorių armija. Visus vienija bendras tikslas — kurti daugiau ir geriau, gaminti kokybiškesnę produkciją ir tuo pagrindu išspręsti pagrindinį šiuolaikinio etapo uždavinį, kurį iškėlė Partijos XXV suvažiavimas — tenkinti visos liaudies poreikius. Šiam kilniam tikslui pašvęsta visa Tarybų valdžios veikla".

Žinojimas prieš tikėjimą

V. BOVINAS

Romos katalikų teologai pasaulį aiškina ne mokslu, bet **tikėjimu**. Jie teigia, kad gamtą, kosminį pasaulį ir žmogų žemėje sukūrė ir valdo niekam nežinomas ir nematytas dievas. Mokslas tokį teologų aiškinimą atmeta kaip nemokslišką ir neteisingą. Istoriskai ir visuomeniškai mokslas įrodo faktais religinį nemoksliškumą. Tačiau ir šiandien dar yra milijonai žmonių, kurie praktikuoja religiją, palaiko katalikų ir kitų religinių dogmų bažnyčias ir kunigus. Taip pat ir mūsų lietuvių tautoje yra mūsų brolių ir sesučių, kurie meldžiasi, lenkia galvas nežinomam dievui. Taigi, čia ir užsimezga pokalbis tikėjimo klausimu.

Mokslas aiškina, kad mus supanti gamta yra judanti ir kintanti materija, kad jokio dieviško pasaulio nėra. Per milijonus metų evoliucijos procesu išsivystė sąlygos, susidarė substancija, kuri davė pradžią gyvūnijai ir dar netobulam žmogui. Tai įrodo pirmų žmogaus pėdsakai, surandami žemės gelmėse. Šiuo reikalu daug nuveikė antropologijos mokslininkai. Mūsų protėviams truko šimtus tūkstančių metų, kol jie pasiekė dabartinio žmogaus stadiją. Jeigu, kaip teologai teigia, žmogų būtų sukūrus tobulas dievas, tai ir pirmasis žmogus žemėje būtų iškilęs tobulas, su dieviška kalba ir mokslu.

Tačiau kai kurie religijos apologetai, negalėdami nuginčyti žmogaus evoliuciją, sako: Jeigu ir pirmieji, netobuli žmonės tikėjo dievui ir šiandien milijonai tiki, tai jau ir "sveikas protas" pasako, kad dievas yra. Mokslas atsako taip: Ne "tobulas" dievas žmogų, bet tas bemokslis primityvis žmogus **sukūrė dievą**. Tai buvo tada, kai primityvis žmogus dar nieko nežinojo apie gamtos stichiją, jos materijos judėjimo reikšmę.

Žemė pirmų žmogui atrodė neišmatuojama plokštuma. Jis matė žaibus, girdėjo griaustinį ir kitus gamtos judėjimo reiškinius. Tad visai natūralu, kad jis tikėjo, jog danguje yra gyvos ir veikiančios jėgos, kurios mėto iš dangaus ugnies streles (žaibus) ar pila vandenį į žemę. Tai gerai pavaizduoja senovės graikų, romėnų, egiptėnų ir kitų mitologijos. Sakysime,

graikų mitologijoje Apolonas buvo saulės dievas, Hera — dievų karalaitė, Hebe — meilės deivė, Prometėjas — iš dangaus į žemę atnešęs ugnį. Lietuviai garbino "dievaitį" Perkūną, ugnies dievaitę Gabiją. Kunigais buvo Krivaičiai, Vaidilos, Žyniai ir kiti. Tačiau išsivysčius astronomijos, technologijos ir kitiems mokslams — mitologiniai "dievai" liko tik istorijos pasakose.

Žinoma, istorinis vystymasis ėjo pirmyn — keitėsi gamta, tobulėjo mokslas ir primityvis žmogus, atsirado visuomeninės klasės, organizuotos valstybės. Dar šimtmečiais prieš krikščionybės erą į pasaulį atėjo mokslininkai, filosofai kaip Aristotelis, Epikuras, Demokritas, Heraklis ir daug kitų. Vieni jų pasaulį ir žmogų aiškino materialistiniai, kiti — vaizdavosi dangišką dievybę. Tačiau krikščionybė, kurią simbolizuoja Kristaus vardas, formavosi ne mokslo pagrindais, bet buvo sekimas žydų judaizmo, "dievo" Jahės kulto religijos. Krikščionybės pakopa prieš mitologinį tikėjimą buvo tik ta, kad ji pasirinko jau monoteistinį (vieną) "poną dievą", bet tikėjimo prasmė pasiliko tokia pat.

Tad kaip toks nemoksliškas tikėjimas galėjo išlikti iki šių dienų. Šį klausimą pilnai išnagrinėjo ir atsakė jau 19-to amžiaus marksistinė filosofija. Kai krikščionybė formavosi, Europoje dar klestėjo Romos imperija. O religija nuo gilios senovės iki šių dienų turėjo ir turi visuomeninę reikšmę. Vergvaldžiai, feodalai, kaip ir šiandieniniai kapitalistai, religiją naudojo ir naudoja žmogaus nuolaidumui prieš reakcines, despotiškas santvarkas. Religija, ypač katalikybė, mokina darbo žmogų "lenktis prieš didžiuosius", nes taip jie gali "pelnyti" amžiną gyvenimą "dangaus karalystėje".

Vadinasi, krikščionybė, kaip ideologija, patekusi į žemvaldžių rankas, nesilaikė ir nesilaiko Kristaus mokslo. Juk pats Kristus buvo nubautas ir nukryžiuotas. Tą laikotarpį gerai nušviečia jau rašyta istorija. Savo knygoje Clement Wood, Henry Thomas ir kiti istorikai faktais, datomis įrodinėja krikščionybės įsigalėjimą Romos imperijoje ir kitose šalyse. Romos impera-

torius Konstantinas, kuris per kitų galvas ir žudynes tapo Romos imperatorium mūsų eros 313 metais, savo politikos tikslais, krikščionybės religiją sankcionavo. Kitaip sakant, padarė valstybine religija. Tada ginklu ir krauju buvo platinama krikščionybė. Taip krikščionybė įsigalėjo Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Rytų Europoje ir daugelyje kitų valstybių. Vadinasi, popiežiai, vyskupai gavo valstybinę galią prievarta krikštyti kiekvieną krikščioniškų šalių gyventoją. Be bažnyčios žmogus negalėjo gimti, sukurti šeimą ir mirti. Tad visai nenuostabu, kad religija, kaip valstybinė prievolė, išsilaikė iki šių dienų.

Bet kaip dabar su pačiu tikėjimo simboliu, Kristaus "dievybe", kurią tikintieji garbina — ji tikra ar melas? Tai ir ne dievas, bet tas pats žemiškas imperatorius padarė Kristų "dievišku". Filosofijos daktaras Thomas duoda istorinius faktus, kad ir tuo metu tarpe dvasininkų kilo klausimas apie Kristaus "dieviškumą". Vienas jų buvo Arius, kuris mokė tikinčiuosius, jog Kristus nėra dievybė. Kiti aiškino, kad Kristus buvo "dievas tėvas, dievo sūnus ir dievas dvasia šventa". Vadinasi, Kristuje jokios dievybės nėra. Juk jeigu būtų įrodyta tokia dievybė, tai nebūtų nė ginčo dėl tos dievybės esmės. Nebūtų nė vieno netikinčio, ateisto, nes visi žinotume, kad ji yra, kaip kad dabar žinome, kad mėnulis yra materija.

Tai ve, kaip Kristus tapo "dievišku". Tas pats Romos imperijos valdovas Konstantinas 325 metais Nicoje sušaukė 2,500 kunigų, jų tarpe buvo 318 vyskupų, ir įsakė jiems išspręsti klausimą, ar Kristus yra "dievybė? Tačiau dvasiškiai daug ginčijosi, bet sprendimo nepriėjo, nes dievybė nebuvo įrodyta. Tada pats imperatorius Konstantinas, dviems mėnesiams praėjus, pats nusprendė, kad teisūs yra tie, kurie Kristų dievina. Vadinasi, ne dievas, bet pats monarchas padarė, kad Kristus yra "dievas tėvas, dievo sūnus ir dievas dvasia šventa". O tuos, kurie netikėjo "dievybei", baudė, žudė ne tik popiežiai, bet ir imperijos politinė valdžia.

Taip įsigalėjo krikščioniška katalikų bažnyčia — ji trukdė ir trukdo mokslą, socialinę pažangą. Tačiau ir kova prieš religinę apgaulę nesustojo. Istorija negali užmiršti inkviziciją, kuri dar 17-tame amžiuje ir vėliau žudė tūkstančius "eretikų". Tame šimtmetyje inkvizitoriai lauže sudegino mokslininką Džordaną Bruno, kalėjime kankino ir privertė atsisakyti mokslo astro-

nomą Galiliejų, o Koperniko raštus uždraudė skaityti.

Tačiau ir šiais laikais kai kurie dar tiki, kad krikščionybė esanti "didžiulė šviesa" pasauliui. Sakoma, kur nėra krikščionybės, tai ten ateina hitlerinis despotizmas. Bet gyvenimo faktai rodo kitaip. Juk visi dar atmename Hitlerio sukeltą žmogžudišką II pasaulinį karą. O tai buvo krikščioniška, pusiau katalikiška Vokietija, kuri pagimdė, išauklėjo ir palaikė pasaulinio kriminalisto Hitlerio karą. Pats Hitleris siaubingas karo kalbas baigdavo: "Padėk man, dieve". Jam talkavo katalikiška Italija ir kitos krikščioniškos šalys. Ta pati krikščionybė ir šiandien yra juodžiausios reakcijos fronte.

Žinoma, bažnyčia tiksliai naudoja meną tikinčiųjų patrauklumui. Religinės apeigos tapo teatrališku spektakliu. Kartojimas tų pačių žodinių maldų, dar ir nesuprantama kalba, įkirėja ir tikintiems klausovams. Tad į bažnyčią atėjo varpai, vargonai, chorai, solistai su muzika, kuri nuspalvina žodinę monotonią. Antra vertus, kad ir senoje mūsų Lietuvoje anais laikais kaimo jaunimas kitokių kultūrinių sueigų neturėjo. Bažnyčia būdavo ne tiek maldų, kiek sueigų, pasimatymų vietoje, pramoga.

Tačiau palieskime ir pačios dvasiškijos "dieviškumo" aspektą. Juk nereikia tikėti, nes tai žinome, kad dvasiškiai, nuo vyriausio, Vatikane sėdinčio popiežiaus iki žemiausio kunigo — jie visi yra tėvų ir motinų gimdyti ir auginti vaikai. Jaunuolį, išėjusį iš seminarijos, "šventina" į kunigus ne dievas, bet tie patys dvasiškiai. Tai iš kur atsiranda ta "dievybė"? Jos nėra. Kunigo, profesija nepakeičia žmogaus biologines bei fizines savybes. Kunigas pasilieka tokio pat kūno ir kraujo žmogus, kaip ir jo tėvai bei broliai.

Vadinasi, tik teologų sugalvoti ir rašyti bažnyčios nuostatai įgalina kunigą tarpininkauti tarp "žmogaus ir dievo". Kunigą bažnyčia padaro "dievišku" žmogaus teisėju. Ir štai kaip tas "teismas" vykdomas. Sakysime, kriminališkai žmogus nusikalsta visuomenėje ar savo šeimoje, bet jis atlieka kunigui "nuodėmių konfesiją" (išpažintį), o "dievo" teisėjas kunigas šiam nusikaltėliui duoda visų "nuodėmių atleidimą". Kriminalistas lieka "teisus" prieš dievą ir visuomenę. Tai tokia yra bažnytinė moralė — žmogus gali toliau vykdyti nusikaltimus, nes jis žino, kad kunigas gali jį "apvalyti" nuo visokių

nusikaltimų. Žinoma, tai visa tik didelis absurdas, jokios konfesijos žmogaus nusikaltimus nepašalina.

Gal todėl, kad katalikų religija taip sena, tai ir nenuosekli. Katalikų bažnyčios dvasininkai praktikuoja celibatą. Kitaip sakant, kunigas negali vesti žmoną, sukurti šeimą, bet, kaip sakėme — kunigas pasilieka toks pat žmogus, kaip ir visi kiti žmonės. Tad celibatas kunigui tampa tik priedanga, nes yra žinoma, kad dauguma kunigų nusikalsta "dievui". Dauguma kunigų susitinka ir "susiglaudžia" su moterimis. Antra vertus, katalikiška dvasiškija siekia prabangaus gyvenimo žemėje. Pats popiežius priskaitomas prie turtingiausių žmonių pasaulyje. Tik savo avelėm už vargus ir skurdą žemėje, kunigai žada amžiną gyvenimą "dangaus karalystėje".

Tai kur ta mirusių žmonių tikroji "karalystė"? Aišku — kapinyne. Tas "pomirtinis gyvenimas" visiškai nesiderina su mokslu — tai tik liekana iš

primityvio žmogaus sapnų. Kai žmogus negalėjo moksliskai išsiaiškinti savo sapnus, jie buvo jam tikrove. Juk ir dabartinis žmogus sapnuoja įvairiausių nesąmonių. Sakysime, pirmykštis žmogus sapnavo savo buvusius pažįstamus bei šeimos narius, kurie jau mirę. Aišku, primityvis žmogus iš tokių sapnų darė išvadas, kad žmoguje yra nematoma siela, kuri išeina iš mirusio žmogaus kūno ir kur nors gyvena tokiu pavidalu, kaip miegančiam pasirodo.

Tačiau mokslas gana pagrįstai yra ištyręs žmogaus organizmą ir įrodęs, kad mirusio kūne neegzistuoja jokia kita gyvybės forma. Žmogus miršta kaip ir kita gyvūnija, o jo kūno materija grįžta į žemę. Tai matome ir žinome. Sapnai tik sapnais ir pasilieka. Teologai, kurie išgalvojo pomirtinį gyvenimą, privalo įrodyti savo teiginius. Juk bilijonai žmonių miršta, tai kur jie "amžinai" gyvena? Atsakymo teologija neturi. Vadinas, ta visa pomirtinė "teorija", tai tik dar viena negudri religinio melo arsenale versija.

LIETUVOS DAILININKĖ- LAUREATĖ

SOFIJA VEIVERYTĖ

Respublikinės premijos laureatės Sofijos Veiverytės (g. 1926) tapyba imponuoja ryškia temperamentu, vidine jėga ir gyvybingumu. Aktyvus santykis su dabartimi, noras pažinti ir įvertinti savojo meto ypatingumą jau pirmuosiuose darbuose padiktavo dailininkei kūrybos kryptį, nulėmusią tolesnius temų bei plastinės išraiškos ieškojimus. Per du dešimtmečius sukurta ištisa galerija portretų bei teminių kompozicijų, išaukštintusių harmoningą, gražų ir stiprų šiuolaikinį žmogų.

Kaip reta kas, S. Veiverytė moka derinti, rodos, nesuderinamus dalykus: spontanišką formų veržlumą su aiškia konstruktyvia logika, žaismingai lengvą piešinį su monumentalia visumos jėga. Vidinė paveikslų įtampa pasiekiamą ne užaštrintais spalvų deriniais, kaip įprasta mūsų tapyboje, o virtuozišku šviesos ir šešėlio moduliuoimu. Šių plastinės išraiškos ypatybių dėka sukuriama raiškūs ir įtaigūs amžininko paveikslas, nuspalvintas poezijos ir romantikos šviesa. „Fechtuotojai“ (1971), „Merginos iš Drevernos“ (1972), „Sūduvos kolūklečiai“ (1973), „Mūsų chirurgai“ (1974) — tai tik keletas S. Veiverytės darbų, sudarančių ryškų mūsų tapybos puslapį. O kiek jų dar bus sukurta! Juk dabar pats brandos metas, nuostabiai sujungiantis patirties jėgą ir jaunystės polėkį!

GRAŽINA KLIAUGIENĖ

ANTANO VIENAŽINDŽIO 135-ĄSIAS GIMIMO METINES SUTINKANT

Vasaros vidurnakčio dainos

VINCAS LAURAITIS

Istorijos mokslų kandidatas

Buvo giedras 1883 m. liepos vakaras. Saulė artėjo prie laidos. Balti debesėliai plaukiojo dangaus viduriu. Tvorą aptvertuose darželiuose čirškė žiogai, o liepos, saugojusios vingiuotą vieškelį, švelniu aromatu gaubė vis labiau tirštėjančias sutemas.

Būreliais ties kiemų vartais susimetę kaimo gyventojai staiga sužiūro saulėlydžio link. Keliuku žingsniavo niekam nepažįstamas keleivis, kurio veido bruožus išvelgti trukdė išgalintis lankuose vakaras. Žmogus artėjo link Šarnelės piliakalnio tiesiai keliuku nuo Žemaičių Kalvarijos (dabar Varduva). Žmogus ėjo ir dainavo, o protarpiais tarp dainos posmų išsipindavo jo rankomis virkdomos armonikos garsai. Tik tada, kai vyriškis žingsniavo takučiu pro kaimo gryčias, valstiečiai ėmė skirti dainos žodžius.

Kaip gi gražus gražus
rūtelių darželis,
pilnas jau prisėtas
žalių žolynų.

Vyriškis dainavo pilnu balsu, nekreipdamas dėmesio į besibūriuojančius palangėse ir prie vartų. Dainavo ir, kiek bepasiekdamas, išskleidavo saro armoniką. Daina skrido virš besirengiančio miegui kaimo, medžių viršūnių ir paslėdavo aukštai aukštai erdvėje.

Žmogus ėjo ir nuėjo. Sutema greit paslėpė keistąjį keleivį, tik valstiečiai, lyg susitarę, tylomis ir susimąstę gaudė iš tamsios tolumos atskriejančius dainos žodžius.

Dailiai aptvėrė
manasai brolelis
už tai jam vainiką
nupint ketinu.

* * *

Tai buvo poetas Antanas Vienažindys.

* * *

Pastebėjęs netoliese kaimo mirksinčias palei žemę ugneles, poetas pasuko jų link. Naktigonėn išjoję kaimo bernai bandė įkurti laužą.

Netildydamas armonikos Vienažindys patraukė per rasotą žolę. Kojos kliuvinėjo už tamsoje

nematomų varnalėšų ir ūsnių. Kol jis pasiekė ugniavietę, laužas jau pilnai liepsnojo ir traškėjo.

— Ar užteks vietos pakeleiviui, — kreipėsi jis į nustebusius vaikus.

— Sėsk, sėsk! Kur daugiau, ten smagiau. O pats ir visai linksmai atrodai. Mes tau šilimos, tu mums muzikos, — suklego vienas per kitą.

A. Vienažindys pasisakė atvykęs iš Laižuvos ir jau antra diena keliaujas ir užrašinėjas senas liaudies dainas. Poeto prašomi, varžydamiesi bernai po truputį ėmė dainuoti kažkokią seną sutartinę. Šarnelės kaimo vaikas Meškauskas pirmasis išdrįso be draugų pagalbos sudainuoti senovinę vestuvių dainą. Po jo, uždainavo kitas, o toliau — daina sekė dainą. Raginti neberekėjo. Kai kurios iš dainų jau buvo poetui girdėtos, bet jis tylomis klausė, nenorėdamas atbaidyti išdainavusius kaimo dainininkus.

Laužo liepsna ir jaunas mėnuo padėjo poetui užsirašinėti dainas sąsiuvinėlin.

— O dabar padainuokim visi kartu. Žinomiau-sią!

Ilgai nemigo tą naktį Šarnelės gyventojai. Kraipė galvas merginos, vos nusėdėdamos vietoje ir stebėdamosios kaimo bernų dainingumu. Visas dainas lydėjo mikliomis rankomis virkdoma armonika.

Labai nesinorėjo vaikinams eiti žvilgterėti tamsoje arklių. Ypač po to, kai vyriausias iš jų — Kleinauskas — ėmė pasakoti baugią legendą apie Žemaičių Kalvarijos vienuolynan kažkada tai atklydusį juodą katiną, gąsdinusi vienuolius ir davatkas.

Tik saulei pakilus virš miško, Vienažindys atsisveikino su nakties draugais, padėkojo už ugnelę, dainas ir, persimetęs per petį savo kelionių draugę — armoniką, tęsė kelionę į Laižuvą.

Tikriausia ir jis ilgai nepamiršo tos šiltos vidurvasario nakties. Gi jo apsilankymas pas naktigonius buvo ilgai perpasakojamas Šarnelės, Rotinėnų, Degučių ir kituose kaimuose,

savaip perdirbant, pagražinant, kol virto legenda, einančia iš lūpų į lūpas.

* * *

Dveji metai buvo praėję nuo to atmintino apsilankymo, kai į Dapšių Alkos kalną su dainomis ir juokais rinkosi aplinkinių kaimų jaunimas. Buvo vasaros pradžia, kai diena užgožia naktį ir po to pati ima po truputį trauktis.

Visi ruošėsi iškilmingai švęsti Jonines, ieškoti paparčio žiedo. Kesminiukas su Užkuriuku, vienas per kitą lenktyniaudami, rinko sausuočius, glėbiais nešė juos iš aplinkinių krūmų ir krovė pačioje kalvelės viršūnėje. Turėjo gautis didžiulis laužas, kurio pašvaistę matytų kaimai už devynių parapijų.

Stasys Rubinas taip pat triūsė neatsitiesdamas. Prie įkasto žemėn stulpo jis tvirtino seną, smalos prisigėrusią statinę, kurią atridenos kažkurio tai kaimo vaikai.

Atokiau nuo jų, moterys klojo saulėje balintas drobes, dėlėjo ant jų sūrius, pyragus, vieną kitą iš žiemos užsilikusį dešrigalį, kiaušinius ir gagėjo visos kartu, viena kitą girdamos už gerą rūgštį, sveikus rusvus lašinius ar drobines staltieses.

Dar labiau pakilo triukšmas, kai, įsikinkęs sarti į šventinę bričką, Jastrumskis atgabeno didžiulę statinę, kurios viduje šnypstė ir vos, vos nesusprogdino jos šviežias miežinis alus. Žmonės patylomis šaipėsi, kad senis, eilę metų lankęsis pas žymiausius apylinkių aludarius ir gudrumu, diplomatiškai rinkęs po trupinėlių alaus gamybos receptūrą, kol pradėjęs gaminti tokį alutį, kurio kaušą išgėrė, vaikinai išibėgėję kaimo tvartus peršokdavo. Tvoros gi pačios byrėjo vien nuo kvapo, kuris pasklisdavo toli ir priviliodavo kitų kaimų mušeikas pasigalynėti.

Laukta valanda artėjo. Iš Varduvos kilo lengvutis rūkas ir ėmė supti Alkos kalną. Iš tirštėjančios miglos išnirdavo ir rinkosi į būrį vis nauji ir nauji aplinkinių kaimų žmonės. Vienur kitur pasigirdavo dainos nuotrūpa ir vėl nutildavo, bet alutis darė savo ir šurmūlys kas minutę stiprėjo. Laužas liepsnojo ir skleidė pluoštus kibirkščių, o glėbiai sausuočių krito ir krito į didžiulį leipsnų kamuolį.

Atėjus muzikantams Intoms ir knygnešiu Kazimierui Ercupui, prasidėjo pati linksmybė, nors, buvo dar juste jaučiama, kad šie vyrukai kažko laukia.

Staiga nuo Ruzgų atidulkėjo apsiputojęs staininis. Dar kartą skambtelėjo varpeliai ir

nutilo, bet už tai karietoje sėdėjusieji dar stipriau uždainavo.

Valio, juodbėrėliai, valio!

Šventė akimirksniu nutruko, bet po kelių minučių dar labiau įsisiūbavo. Iš karietos iššoko vyriškis ir stipriai truktelėjo armoniką, bet sartis piestu stabtelėjo.

— Vienažindys, — pažino jaunimas, daug kartų girdėjęs apie poeto dainų pomėgį, apie jo skardžiabalsę armoniką.

Naktyje daina keitė dainą, Intų dūdoms pritarė poeto numylėtinė, o valstiečiams rodėsi, kad tokios šventės dar niekada nebuvo nė vienoj žemaičių parapijoje.

Alaus padrašinti Dapšių ir kitų kaimų seniai rausėsi savo prisiminimuose ir porino vis naujas ir naujas niekur negirdėtas dainas ir legendas. Apie baudžiovos laikus, vaiduoklius, piliakalnyje nugrimzdusią bažnyčią ir apie Alkakalnyje esantį akmenį, kuriame pati saulė palikusi savo galybės pėdsakus.

Tai buvo vienas iš daugelio atvejų, kai poetas Antanas Vienažindys savo krašto liaudies tarpe ieškojo jos sukurtų ir saugomų lobių, į kuriuos tuo metu dar retas kuris iš inteligentų atkreipdavo reikiamą dėmesį.

* * *

Devynioliktojo amžiaus gale Dautarų kaimas garsėjo savo rugiapiūtės pabaigtuvėmis. Nė viename kaime taip išradingai ir linksmai džiaugėsi žmonės, sunkaus darbo ir prakaito kaina nuėmę derlių. Linksminosi kaip kas sugebėjo, o jau dainininkų, štukorių ir giedorių tikrai netrūko. Viskas, ką sukaupdavo darbo valstiečio išmintis, būdavo pateikiama viso kaimo nuomonei ir vertinimui.

1886 metų rugiapiūtės pabaigtuvėms susirinko visas kaimas į Želvio sodybą. Buvo ji prie pat dulkėto vieškelio, visiems pasiekiamą, visų paeinama. Kaipgi neužsuksi pas kaimyną, kai jis, gyvendamas prie kelio, pirmiau negu kiti sužinodavo visas apylinkių naujienas.

Ir tą šiltą rugpiūčio vakarą nedidukėje sodyboje viskas virte virė. Moterys vos spėjo virti pabaigtuvininkams virtinius su varške ir smulkiais piaustytais lašiniais. Net keli alučio gamintojai pristatė šventėn po statinaite.

Įsilinksminęs nuo dvigubos miežinio normos, Petrauskas tampė armoniką, kuri vos neplyšo pusiau jo ilgose rankose.

— Gal man truputį pavelinsi? — išgirdo jis užpakaly malonų balsą.

Įsilinksminę kaimiečiai net nepastebėjo, kai jų

kieman įėjo nepažįstamas vyriškis, pasisukiojo prie senių, sumetė vieną kitą sakinį su vaikiniais ir, pastebėjęs gerokai linksmą muzikantą, pasuko jo pusėn.

Petrauskas dėkingai žvilgterėjęs į atėjusį, permetė per jo petį diržą su armonika ir vėl nuskubėjo prie pačios didžiausios statinės, kurią ruošėsi atkimšti pats sodybos šeimininkas. Visai kita melodija, naujos dainos pasigirdę vakaro sambrėškoje, atkreipė susirinkusiųjų dėmesį ir jie tik dabar pastebėjo muzikantų pasikeitimą. Kad ir labai išilinksminę, jie kartkartėmis pritildavo, sulaikydavo vienas kitą ir įsiklausydavo.

Daina sekė dainą, tamsoje nematomas muzikantas tarsi išliejo visą širdį, viską, ką kuomet nors buvo išgirdęs ir įsiminęs.

— Tai, velnias, gerai griežia, — atsidadavo tai vienas, tai kitas. — Alaus muzikantui, Želvy!

Jau gerokai po pusiaunakčio, kai baigė džiūti statinaitės, nepažįstamasis patylomis, kaip ir buvo atėjęs, pasitraukė iš paties šventinio įkarščio. Smalsesnės merginos, pusiau pasislėpdamos bandė pasekti atvykėlį. Žmogus pasuko į Lūšės geležinkelio stotį, pro kurią po pusiaunakčio pradundėdavo keleivinis traukinys į Mažeikius. Tik kitą rytą, apžiūrėdami savo nupiautus rugių laukus, dautariečiai sužinojo, kad jų nakties svečiu buvo kitose parapijose gerai pažįstamas poetas Antanas Vienažindys.

Susitikusieji jį, pasakodavo apie tai kitiems ir tie pasakojimai sklido iš lūpų į lūpas, kaip ir poeto lyrinė daina apie gražų rūtų darželį, pilną, jau prisėtą žalių žolynų.

Iš lūpų į lūpas, jau legendomis atklydo į mūsų dienas šie pasakojimai, kuriuos išgirdo ir perpasakojo vėlesniu metu Matas Untulis ir Kazys Stonkus.

EDUARDAS MIEŽELAITIS

Analizė

Nusibodo man, mūza, šie žodžiai
beveidžiai,

Ir kaukėtl man irgi, beje, nusibodo,
(Karnavalas pasibaigė ir prasidėjo,
Aišku, darbo diena.) Nusibodo man sotūs
Ir savim čia patenkinti žodžiai

dviveidžiai —
Jano, Romos patricijų dievo, portretai,

Nusibodo man, mūza, lingvistiniai slinkimai
Ir kavinėje supesimistinti žodžiai,
Nusibodo apatiški žodžiai maniakai,
Narkomanai, pajacai ir ekvilibristai.
Nusibodo man žodžiai pigmėjai.

Ir lankstūs
Pataikūnai — kaip gatvės keikimai
nusibodo,

Nusibodo man, mūza, šiaudiniai ir žydrą
Žemės gaublį gerokai užteršę jau žodžiai,
Nusibodo man žodžių drugelių lietus.
Aš nenoriu mirties lyg derybos lėtos
Nuo lingvistinio vėžio. O jo antižodžių
Metastazės šakojas — kaip upės delta.

Nusibodo man, mūza, nes jų metastazės
Ieško mano širdies tarsi laivo, kuris
Atitrūko nuo lėkšto kaip laikraštis kranto.
Laivą neša plati kaip ieškojimai jūra.

Kol širdis plauko jūroje, tol nepasieks
Žodžių vėžio gyvatės — ligos metastazės.

Nusibodo man, mūza, silpnumo simptomai,
Jeigu jūra į krantą širdies neišmes,
Kaip ji išmeta plekšnės monetą į lėkštą.
Lėkštę, — gal nepasieks metastazių
gyvatės,

Aš nenoriu klaikaus Laokono likimo.
Ar pagydo koks vaistas lingvistinį vėžį?

Nusibodo man, mūza, kankinti, bet klausiu
Pro Charibdę ir Skilę praplaukusį baltu
Chalatu Odisėją. Ir mūsų laivai
Gerą pusdienį plaukia kartu. Aš matau —
Jis parimo ant denio. Paguldė gauruotą
Liūto galvą ant dėlno. Ir, žinoma, tyli.

Nusibodo man, mūza, teirautis: jis rymo —
Kaip Rodeno Mąstytojas. Tyli. Ir nieko.
Neatsako. Gal kalba? Gal aš apkurtau?
Bet nuplaukdamas meta į laivą man keistą,
Tarsi sunkiai įskaltomas vaisto receptas,
Patarimą. Ir plaukia į mano vaikystę.

Nusibodo man, mūza, šie žodžių banketai,
Lėkštas krantas toli. Metastazių delta
Nusistūmė. Nutolo ir mano medinis
Žirgas — pirmas Pegasas. Ieškojimų jūra
Kantriai supa — kaip žirgas. Ir nieko
aplinkui.

Vien tik jūra ir mano širdis — popierinis

Mano vaikiškas laivas, — grįžtu į
namus...

TARYBŲ LIETUVAI VAINIKAS

LYRINĖ KANTATA

☆☆☆

Iš gimtojo kaimo,
Nuo vartų klevinių
Aukščiau, nei vaivorykštės vartai,
Aš mintį ir širdį norėčiau pakelt.
Iš paukščio skridimo —
Nel — iš skrydžio šviesių palydovų
Norėčiau tikrovę
Ir visą gimtinę iš karto
Bent kartą
Apžvelgt.

Prie vartų klevinių —
Gaivinantis lietūs. Ir pievos gėlėtos,
Ir laukas suartas.
Ir veržias ir eina per lauką motorais
Artojų svajonė laisva.
Melodijos senos
Dainoj šiandieninėj kartojas.
Bet dainos negali
Po Šalį minoriškai lietus,
Jei traukia dainas tas iš karto
Visa Lietuva.

Gimtoji žemelė . . .
Sesulių darželiuos,
Kasdieniuos vargeliuos nuo seno pamilę ją
Lyg kraitį jai
Krovėme liaudies dainas.
O šiandien mums maža
Žiogrelių, ratelių idilijos.
Šiaudinio peizažo —
Mums — maža.
Lai radijas eterin neša
Senąsias dainas ir dainas apie naująją dalį!
Žvaigždynų kelius
Palydovai lai rašo
Jaunos Lietuvos svajones!

☆☆☆

Kas vėtroj išverti išmoko, —
Vertai džiaugsmo rytmetį mato.
Sveika, darbo Lietuva, būkil —
Tau šiandien —
Ir tūkstančiai metų,

Ir —
Trisdešimt penketas metų!
Kaip šaknys, istorijoje pinas
Kas buvo, su tuo, kas ateina.
Lai metai — kaip žalias liepynas —
Įauga šiandieną į dainą!
Lai amžiai į dabartį liejas,
Kaip upės į Nemuną seną!
Sulaukus džiugaus jubiliejaus,
Sveika būk, Respublika mano!

☆☆☆

Tu — ažuolas, prie Nemuno išaugęs,
Aplėbęs gimtą žemę šakomis.
Tave ir kilpomis, ir kryžiais smaugė
Visi, kas veržės į svečias žemes.

Tragedijos daug šimtmečių kartojos,
Kryžiuojantis kardams rytų ir vakarų.
Kuklus ir tyras Lietuvos artojas
Per prievartą pavirsdavo kariu.

Padegėlius globojo nykūs raistai.
Daina ir raudos šaukė į kovas.
Varguolių prakaitas smiltelę laistė,
Kad tu išleistum atžalas gyvas.

Ir tik sapnuos artojai tesapnavo,
Dainoj minėjo močios nuo seniai
Ramybę, laimę,
Tą, kur atkeliavo
Į tavo klonius, Lietuva, nūnai.

☆☆☆

Vai, tu žemele,
Žemele motina,
Ko tu, sieroji,
Tokia graudi?
Ar kad vaikelių
Jau nepasotini,
Ar kad tėvelį
Savy glaudi?

Neverkit, sesės,
Tėvelis grįš dar. —
Neužmirštuolėm

Kapuos žydės.
Gėlių akelėm
Dar pamatys jis,
Kaip šviesios aušros
Rytuos žėrės!

☆☆☆

Prie balanos duzgens rateliai gryčiose.
Daina vargelį sūpaus ir lydės.
Dundės varpai medinėse bažnyčiose
Ir tik numirus poilsį žadės.

Ne džiaugsmui skleisis pievoj gėlės margos.
Ir kris. Ir vys. Ir vėlei sulapos.
Po kaimus vaikščios šimtagalvis vargas —
Negreit jam dalgiai galvas nukapos. —

Tvirčiausios rankos, su grandinėm gimę,
Sparnais pavirsti niekad negalės.
Balti grikeliai ant gelsvų arimtų
Neišmaitins šeimos didelės.

Vieni ieškos laimužės užu marių,
Kitus klupdys po kryžium baudžiava.
Trečius rekrutais išvarys į karą . . .
Ir smilks. Ir tirps kaip žvakė Lietuva . . .

☆☆☆

Kaip pirmas griaustinis
Ilgam pasivėlinęs,
Kaip žaibas, daužydamas sostus sunkius,
Laisvė sugriaudė
Skambiu žodžiu:
LENINAS
Ir atėjo į tavo, gimtine, laukus.

Šis žodis
Vaikams tavo įkvėpė ryžtą.
Ir vartė
Šis vardas
Stabus.
Ir viltį pasėjo ant tavo kelių.
O darbo žmonių
Geležinė draugystė
Pavirto įstatymu.
Tapo ginklu.

Irėjo
Kaip vėjai
Pulkasi raudonieji
Kovon prieš apgaulę.
Už duoną ir saulę.

Kad būtų laimingas pasaulis,
Kad būtum, gimtine, laisva.
Lietuvis ir rusas,
Uzbekas ir latvis
Bendran srautan kraują suliejo
Kovoj už tave,
Dabarties Lietuva.

☆☆☆

Aušrelę raudoną
Greit miglos apkrito.
Ją sutrypė ponai ateivio padu.
Lygybės nešėjai
Kentėjo ir vyto
Už karcerio sienų juodų.
Vėl keliais
Vargelio marias teko bristi.
Skriauda kaustė dainą
Ir širdis ledais.
Ir kraujas arų —
Keturių komunistų
Pražydo raudonų aguonų žiedais.
Žiedai šitie augo
Ir vėliava tapo,
Šlamėjusia mūšy virš darbo gretų,
Kad tu,
Tėviškėle,
Pakiltum iš kapo,
Kad būtum laisva
Ir tarybinė tu.

☆☆☆

Kaip ažuolas
Po karo, po žudynių,
Atlaikiusi audras likai gyva.
Nes daug sūnų visos plačios Tėvynės
Paguldė galvas mūšy už tave.

Jie nepakils daugiau iš gelsvo smėlio
Ir neateis į šventę su mumis.
Tik melsvos gėlės, visos pievų gėlės
Ilgai dar žvelgs kareivių akimis,

Tarytum, klaustų, ar gyvent čia gera,
Ar nevagoja rūpesčiai kaktos?
Ar viską mes, po karo likę darom,
Kad tu, laisva, gražėtum nuolatos?

Ir dainomis nuo seno Vilniaus Vingio
Jiems atsakas galingas nuaidės:
Kad būtum, mūsų tėviške, laiminga
Nesigailėsime darbo, nei širdies!

Pasakos suaugusiems

BRONIUS JAUNIŠKIS

Vilniaus ateistų klubo "Ave, vita!" pirmininkas

**. . . kiekviena religija yra ne kas kita,
kaip fantastinis atspindys žmonių galvose.**

F. Engelsas

Apsilankydamas pas gimines ar pažįstamus, kartais randu močiutes sengalvėles vaikams pasakas besekant. Išraiškingai jos pasakoja apie karžygius ir kunigaikščius, valdovus ir nukriaustuosius. O sekmadieniais pasakų klausytojus nusiveda į bažnyčią. Liepia pasakų klausytis iš ambonos, pridurdamos:

— Ką pasakys kunigėlis, reikia tikėti!

O reikia "tikėti" todėl, kad jos tiki, negali kunigo šventomis istorijomis netikėti, nes jos ne apie žmones, o apie dvasias. Jeigu tikintysis susvyruoja tikėjime, tuo tiki močiutės, jis įžeidžia pilnas galybės dvasias. Toks žmogus po mirties, esą, bus pasmerktas amžinoms kančioms pragare.

Betgi šventosios istorijos ar kuo skiriasi nuo senelių sekamų pasakų? Visai niekuo nesiskiria! Tik jos daugiausiai sekamos suaugusiems, sekamos iškilmingai, specialiuose namuose, vienur vadinamuose bažnyčiomis, kitur — cerkvėmis, sinagogomis, mečetėmis . . .

Nepamirškime, kad pagal šventas istorijas arba šventas pasakas tikinčiuosius galima suskirstyti tam tikromis jas atitinkančiomis grupėmis arba skyriais.

Žmones, kurie tiki dangaus ir žemės sutvėrėju dievu tėvu, jo sūnumi Jėzumi Kristumi ir šventąja dvasia, vadina krikščionimis. Tikinčius dangaus ir žemės sutvėrėju Alachu ir jo pranašu Mahometu, vadina musulmonais.

Paimkim krikščionybę. Ji yra suskilusi į daugiau kaip 1500 šakų. Net Lietuvoje mes žinome katalikus, sentikius, stačiatikius, liuteronus, kalvinus, babtistus, marjavitus ir dar kitas krikščionybės kryptis. Tai kuris gi tikrasis tikėjimas?

Pirmiausia pasakytina, kad ir dvasininkai, šventųjų istorijų aiškintojai, ne vienodai traktuojami. Katalikai ir stačiatikiai kunigą laiko

tarpininku tarp Kristaus ir žmogaus, o vyskupai yra, kaip dievo pavaduotojai. Liuteronys ir kalvinai, kaip ir kiti protestantai, pastorių skaito tik mokytoju, vadovu, Sentikiai iš viso neturi dvasininkų, o tik apeigų organizatorius, vadinamus nastavninkais. Marjavitai ir moterims leidžia būti kunigais.

Pažiūrėkime, ko dvasininkai moko krikščionis arba kokias pasakas seka tikintiesiems apie pasaulio sutvėrėją dievą tėvą.

Esą, labai labai seniai, prieš kiek tūkstančių metų, buvo tik vienas dievas. Jis sugalvojo sukurti pasaulį. Mostelėjo ranka ir tarė:

— Teatsiranda dangus ir žemė!

"Ir pasidarė taip, kaip dievas liepė", rašoma "šventose" krikščionių knygose.

Dangų ir žemę dievas tvėrė šešias dienas, kitą sakant, darbavosi visą savaitę, skirdamas septintąją dieną poilsiui.

Manau, daugelis skaitytojų bus girdėję šią pasaką. O tokių šventų istorijų — daugybė. Ir šiomis pasakomis ne tik seneliai, bet ir kito amžiaus kai kurie žmonės tiki, laiko šventomis, dievo apreikštomis, o tas knygas, paties žemės sutvėrėjo per pranašus įkvėptas ir surašytas, vadina graikišku žodžiu — "Biblija". Tai krikščionių senojo ir naujojo testamento knygos — krikščionių šventosios pasakos vaikams ir suaugusiems.

Nors visi krikščionys skaito tą pačią "Bibliją", bet tikėjimo dogmose vieni nuo kitų daug kuo skiriasi. Katalikai ir stačiatikiai pripažįsta šventuosius, o protestantai — ne. Jie netgi Marijos nelaiko šventa. Iš septynių sakramentų, protestantai praktikuoja tik du: krikštą ir šventąją vakarienę, neturinčius savyje jokios mistiškės galios. Per vakarienę duoną ir vyną jie neverčia "tikru" Kristaus kūnu ir krauju, kaip tai daro katalikų kunigai, aukodami mišias, bet išreiškia, kaip padėkos aktą. O babtistai sakramentų visiškai nelaiko dievo ženklais, šventais dalykais, bet tik simboliais. Atlieka juos atminimo vardan.

Kristų daugumas krikščionių laiko dvejomis prigimties — dievą ir žmogų. Nestorijonys jį pripažįsta tik žmogumi, o monoliritai Kristaus nepripažįsta žmogumi, o tik dievu. Jehvistai atmeta trejybę, o Kristų jie laiko tik geriausiu dievo Jahvės tvariniu, netiki pomirtiniu gyvenimu, o "Bibliją" persirašė savaip. Septintos dienos adventistai, vadinami dar subotnikais, nes jie švenčia ne sekmadienius, o šeštadienius, irgi nepripažįsta pomirtinio gyvenimo, draudžia valgyti kiaulieną ir laukia greito Kristaus atėjimo žemėn.

Mokslas ir švietimas jau giliai išklabino tikėjimą šiomis pasakomis, todėl aukštieji katalikų bažnyčios dvasininkai suka sau galvas, kaip čia tas pasakėles išaiškinti perkeltine prasme, kad rečiau jas primintų tikintiesiems, bet taip ir nesuranda pakaitalų, o ten, kur žmonės tamsūs, užguiti, jie ir šiandien mokomi šventomis pasakomis, apgaubtomis mitais.

Apie dangaus ir žemės sutvėrimą visos tikybos turi savo pasakas, surašytas šventose knygose. Keliais šimtais metų vėliau už krikščionybę susiformavęs islamas, labiausiai paplitęs arabų kraštuose (jis yra ir Lietuvoje), dieviškais raštais laiko "Koraną". Jame rašoma, kad dangų ir žemę sutvėrė Alachas. Jo dangus iš septynių vienas ant kito sudėtų skyrių. Apatinį dangų Alachas papuošė šviesomis, kad jos atmuštų velnius. Iš dangaus į žemę eina kopėčios, bet jomis gali laiptoti tik angelai ir gerosios dvasios. Žmonėms ir velniams laiptoti nevalia. Jeigu kas pabandytų — Alachas skeveldra iš dangaus nutrenktų į pragarą. Pragaru jis baudžia ir už daugdievystę.

Alacho sutvėrta žemė taip pat yra kitokia negu krikščionių dievo tėvo. Ji — paplokščia. Kad nesvyruotų — Alachas padarė kalnus, išvedė upes ir kelius. O sutvėrė panašiai, kaip ir krikščioniškasis dievas. Alachas pasakė: "Būk!" ir atsirado dangus ir žemė.

Tačiau ta pati žemė ir dangus dviejų tvėrėjų rankose yra kitokie. Kitos religijos taip pat turi sukūrusios savo dievų — žemės ir dangaus tvėrėjų — vaizdinius.

Labai keista, kad Vatikanas pradėjo pripažinti kitas tikybas. Vatikano II susirinkimo nutarime štai ką rašo: "Bažnyčia su pagarba žiūri į musulmonus, nes jie garbina vieną, gryną, iš savęs esantį, gailęstingą ir visagalį Dievą". O dievas jų tai kitas — Alachas. Kodėl dabar bažnyčia pripažino kitas religijas? Ar ne todėl,

kad šventųjų istorijų skelbėjai vienijasi į bendrą frontą prieš ateistus?

Visi religiniai pasakojimai atsirado gilioje senovėje, kai žmonės net savo šešėlio bijojo, o gamta jiems atrodė be galo paslaptinga. Katalikų kulto tarnai nuolat remiasi "šventuoju raštu", evengelijomis. Krikščionių šventieji raštai buvo sudaromi, kai žydai iš finikiečių išmoko rašto. Jų žyniai tada užrašė senus padavimus, vėliau juos papildydavo savais, taisydavo, susiedavo su istorinėmis žiniomis ir taip per daugelį šimtmečių atsirado religinės knygos, kurių pasakaitėmis kvailinami tikintieji. Suprantama, šiandien idealistiniai filosofai yra išgalvoję daug įvairių teorijų dievui apginti, bet laikas nuo laiko jie remiasi ir pirmaisiais šaltiniais — pasakomis.

Bet kokios tikybos, ar tai būtų krikščionybė, ar islamas, budizmas, induizmas, bei kitos religijos, nors jų tikybų skelbėjai labai nori, kad jų religinės knygos būtų dievo žodis, deja, jos buvo žmonių sukurtos. Tiesa, tikintieji jas ir dabar laiko šventomis, bet pasakos ar gali būti šventomis? Todėl idealizmo apologetai ir suka galvas, kaip išbristi iš šios painiavos.

JUOZAS NEKROŠIUS

Tėvynė motina

Kursėnų vaikų namų auklėtinis šešiametis Andrius nupiešė savo mamą ir pavadino ją TEVYNE.

Nelaimė skaudi ar skriauda?

O gal ir pikta išdavystė.

Mus supo ne motina, ne, —

Tėvynė brangioji mus vystė.

Žinau, nieks nešauks vakare —

Sūneli, jau temsta, namoliot!..

Mums motina liko viena —

Tėvynė melsvėjančių toliu.

Našlaičiai? O ne, netiesai!

Nebrist mums našlaičiams per sniegą.

Vaikystė rūsčiosios lemties

Ant rankų Tėvynės užmėja.

Šimtus seserų aš turū

Ir brolių šimtus suskaičiuoju.

Kaip mamai, gerai ir švelniai,

Tėvyne, rankas tau bučiuoju.

A. GUČIŪNIETIS

Bruožai apie Lietuvos garsųjį turistinį Birštoną

Mano tėviškė — mėlyno Nemuno vingis,
Gintariniai krantai ir sena Palanga . . .
Mano kraštas — laukai ir beržynai ir kalvos,
Lyg pražydę linai — ten padangė gili,
Neužmirštamas tėviškės kvapas ir spalvos . . .

A. VENCLOVA

Puikias Birštono apylinkes pamėgo turistai, o ypač jaunimas. 1970 m. kairiajame Nemuno krante, gražiam Alksniakiemio šile įkurtas turistinis miestelis su naujais, moderniškais rūmais, kinoteatru, valgykla, šokių sale ir kitais pastatais.

1973 m. įrengta: "Saulės takas" su originaliomis pavėsinėmis, staleliais, suolais, lieptais, sporto aikštelėmis ir valčių priplauka. Padaryta šeimosinio turizmo alėja, kurioje iškilo daug dailių namelių. Švyti puikūs Akademinio irklavimo Olimpines bazės rūmai.

Dabar turistinis miestelis — bazė vienu metu sutalpina daugiau kaip 600 žmonių.

Turistiniai maršrutai

Turistams sudaryta daug įdomių maršrutų po Birštono apylinkes ir visą Tarybų Lietuvą.

Turistiniais maršrutais per metus keliauja daugiau kaip 15 tūkstančių žmonių. Kai kuriuos čia apibūdinsiu.

Keliautojai pagal maršrutą "Birštonas" turis-

tiniame miestelyje ir apylinkėse išbūna 15 dienų. Turistai instruktoriaus lydimi vyksta į ekskursijas po miestą ir apylinkes. Aplanko miesto gražų parką, kurorto mineralinio vandens šaltinius, sanatorijas, pasigroži žvėryno šilu. Ekskursija baigiama aukštame Vytauto kalne, kur mokytojas Leonas Dalis papasakoja apie miesto istorinę praeitį, kad senų senovėje Birštonas buvo Lietuvos kunigaikščių dvaras, kuris pergyveno ne vieną apgulimą ir kryžiuočių mūšį. Senovėje šiame kalne buvo stipri medinė pilis, Vytautas ir kiti valdovai mėgdavo čia pabuvoti ir iš jo viršūnės pasigrožėti didinga ir puikia gamtos panorama. Dabar šioje ramioje šimtmečių užmigdytoje Vytauto kalno viršūnėje čulba paukščiai, dūzgia bitelės, kvepia medum įvairiaspalviai žiedai. Vaizdas nepaprastai gražus. Todėl čia veik visada daug lankytojų.

Margirio kalnas

Rymo amžiai — rymo pušys ir kalnai,
Skuba skuba Nemunėlio vandenai,
Tu sustoki, Nemunėli, neskubėk!
Prakalbėk, akmenėli, prakalbėk! . . .

S. Nėris

Už 15 km nuo Birštono turistai valtimis pasiekia Punią ir jos istorinį piliakalnį, vadinamą Margirio kalnu. Tai sena istorinė vietovė, gražiausias ir labiausiai lankomas kampelis prie

Atvykome į Birštoną

Nemuno kilpos-padavimais ir legendomis apipintas. Sakoma, kad senovėje čia buvę garsieji Pilėnai, kurių gynėjai pasižymėjo nepaprastu narsumu ir kelias dienas didvyriškai kovėsi su daug galingesniais priešais-kryžiuočiais. Jų magistras Ditrichas Altenbergietis surinko didžiulius pulkus, pasikvietė į pagalbą daug svetimšalių riterių ir 1336 m. vasario 25 d. apgulė Pilėnų pilį, kurią gynė 4000 vyrų. Nenorėdami gyvi pasiduoti kryžiuočiams gynėjai kartu su savo vadu kunigaikščiu Margiriu susidegino laužo liepsnose.

Didvyriška Pilėnų gynyba ir tragiškas pilies gynėjų likimas XIX amžiuje tapo siužetu daugelio išymių rašytojų kūriniams. Tai garsių lenkų rašytojų VI. Kondratovičiaus-Syrokmlės herojinė poema "Margiris", J. Kraševskio istorinis romanas tragedija "Pilėnų kunigaikštis". V. Krevė-Mickevičius parašė "Seną pasaką apie narsųjį kunigaikštį Margirį, Punios valdovą". Dabar mūsų teatrų repertuaras praturtėjo "Pilėnais" — kompozitoriaus V. Klovos opera.

Poetas Maironis taip jį apdainavo:

Ar klyksmas tūkstančių krūtinių,
Anuomet kruvinų žudynių,
Antkrančiais ir miškais tebegaudžia?
Ir keršyt vokiečiui bastūnui
Tuščiai besiunčia maldą skaudžią
Į dangų tylinčiam Perkūnui?

Salomėja Nėris taip pat supynė gražių posmų apie Puniją.

1410 m. ties Žalgiriu galutinai sutriuškinus kryžiuočių ordiną Dzūkijos liaudis atsikvėpė. Punios ir kiti panemunės piliakalniai neteko savo gyvybinės reikšmės.

Nuo XVI amžiaus Puniją valdė karalienė Bona, karaliaus Žygimanto senojo žmona. Vėliau

Punia priklausė Radvilams ir kitiems didžiūnams.

Prieš karą Punioje gyveno senukas Juozas Dzenkauskas, kurio motina ėjo baudžiąvą ir štai ką papasakojo:

"Dvaro prievaizdas Gramnickas pagarsėjo savo žiaurumais. Pavėlavusius į darbą baudžiauninkus plakdavo be jokio pasigailėjimo. Plakdavo prie valsčiaus po kryžium. Keli apylinkės kaimai priklausė Punios klebonui, kuris taip pat turėjo savo dvarą, bravorą ir smuklę prie šventoriaus. Išgirdęs ką nors iš žmonių per išpažintį, jis tuoj pranešdavo valsčiaus vaitui. Šis vėl kiek įmanydamas plakdavo žmones, net savo gimines".

Per Didįjį Tėvynės karą Punios apylinkėse veikė Margirio vardo tarybinių partizanų grupė. Apie jų žygdarbius pasakojama daug įdomių atsiminimų.

Nuo Margirio kalno atsiveria pasakiškai gražūs gamtos reginiai. Kitoje Nemuno pusėje iki pat horizonto nusidriekia Punios šilas. Jame žaliuoja šimtamečiai ąžuolai, eglės, pušys. Šilo viduryje puikuoja aukščiausia Lietuvos eglė (43 metrų). Čia auga retai Lietuvoje sutinkami medžiai Korėjos kedrai ir Mandžurijos reišut-medžiai.

Prie Verknės upelio

Laisva vėl teka Verknės upė!
Ant žalio, žydinčio jos kranto,
Žilvičių krūmuose sutūpę,
Žvirbliai čirškia taip smagiai,
Ir krykštuoja linksmi drugiai,
Tarytum džiaugsmą mūs supranta . . .

L. Gira

Keliautojai labai mėgsta pabuvoti prie gražiausio Verknės upelio. Čia oras kvepia medum.

Birštono turistinės bazės rūmai

A. Kazakevičiaus nuotrauka

Akys negali atsigrožėti žydinčiomis gėlių grožybėmis. Karklynuose dieną, naktį gieda lakštutės ir kiti giesmininkai paukščiai.

Netoli nuo Verknės upelio yra Padriežiškių kaimas, kur dar ir šiandien tebestovi Mickių sena pirkia. Joje prieš antrąjį karą dažnai poilsiaudavo įžymus lietuvių liaudies poetas Liudas Gira. Jis gražiai apdainavo šį puikų gamtos kampelį ir jo gyventojų vargingą dalią.

Apie poetą labai šiltai atsiliepia visi vietos gyventojai, o ypač Marijona Mickienė: "Liudas Gira buvo labai geras žmogus. Matytut, vaikus kaip jis mylėjo. Būdavo vis prašo pagiedoti senoviškų dainų ar pasakų pasakyti. Jis buvo paprastas, mielai bendravo su valstiečiais, su jaunimu". . . L. Gira buvo labai artimas savajai liaudžiai, nes mokėjo drauge su ja džiaugtis ir liūdėti.

Poeto jautrumas ir nuoširdumas darbo žmonėms išugdė jam pagarbą: liaudis nepamiršta tų, kurie gyveno jos vargais ir džiaugsmiais, kurie jai troško geresnio rytojaus.

Po Dainavos kraštą

Dzūkija — baltas grikių balzamas,
upių vagos — lyg medžių rievės,
Ir širdy taip ramu — lyg pasenus,
Lyg iš užjūrių marių parėjus . . .

A. Maldonis

Visų turistų mėgstamiausios išvykos į Dzūki-

ją. Aplankę Prienus, Balbieriškį, Alytų, vyksta į Savilionis ir pagerbia įžymaus Amerikos lietuvių rašytojo Rojaus Mizaro kapą, aplanko Pilotiškių kaime esantį lietuvių literatūros klasiko V. Mykolaičio-Putino memorialinį muziejų, kur rašytojas gimė, augo ir ne vieną savo kūrinių parašė.

Keliautojai pabuvoja prie Dusios, Metelių, Obelių ir Veisėjų ežerų. Čia kuriamas — išpūdingas nakvynės laužas, dainuojama linksmos dainos, šokama tautiniai šokiai ir žaidimai. Kelionė baigiama tradiciniu draugystės vakaru.

Birštono tradicijos

Birštonas turi senas savo tradicijas, kurias turistai, poilsiautojai ir visi birštoniečiai labai mėgsta. Viena iš išpūdingiausių — Joninių šventimas. Tą naktį turistai ir visi kiti Birštone gyvenantys eina į Alksniakiemio šilą ieškoti paparčio žiedo.

Nemuno pakrantėje suliepsnoja laužai, o aplink juos skamba muzika, dainos, tautiniai šokiai, žaidimai ir linksmas juokas.

Liepos mėnesį pas turistus atsilanko Neptūnas. Čia vėl skamba linksmos dainos, šokiai, žaidimai, pasakos ir juokingos išdaigos, kurios kiekvienam teikia gerą nuotaiką, džiaugsmą ir neužmirštamus išpūdžius apie tradicinį Joninių vakarą.

Tą vakarą plačiai viršum Nemuno aidai lietuviška daina ir per amžius ji aidės.

Nemunas prie Punios

Nauji faktai apie romanistą

A. LIEPSNONIS

A. Guzevičius jau su pirma knyga susilaukė puikaus rašytojo pripažinimo. O 1950-1960 m. jo prozos akordai suaidėjo rusų, čekų, ukrainiečių kalba. Tai dėsninga. Nes "Kalvi" jis sumanė už grotų. Bet jo angelo sargai tuos rankraščius sudraskė. Saulėtą literatūrinę ateitį jam numatė politiniai kaliniai - labai reiklūs jo pirmųjų romano fragmentų kritikai. Na ir P. Glovackis, L. Adomauskas. Kada jis švystelėjo rašytoju? Kai suspindėjo pirmoji knyga? Žymiai anksčiau. Jei ne cenzūra, tai jis su knyga būtų pasirodęs 1938 m. Deja, tada jam pavyko palydėti į liaudį tik "Ave vita". O "Laisvėje" T. Blindos vardu pasakojo apie tai, kaip Lietuva kyla prieš naktį. Tada ir sužerėjo jo "Laisvėje" patosiškas žodis: "Kur eis naujoji vyriausybė?" Darė išvadą: kėdes pakeitė. Bet ponai tie patys, kurie prarado Klaipėdą.

Kaip Guzevičius prasiveržė į literatūros kalną? 1946 m. kovo man atnešė "Kalvi". Tai 600 pusl. romanas. Jis man savaitę skaitė. Pasiūlė:

— Užrašyk, kas tau atrodys ne taip.

Baigė. Sušvitau: knyga nužerta deimantukais. Buvau redaktoriumi. Ir jo veikalo tęsinuose 1946-1948 m. "Valstiečių Laikraštyje" sekiau kiekvieną eilutę. Kodėl jis man pirmam pasiūlė susipažinti su rankraščiu? Lėmė - kalėjime dvejus metus bičiuliamoms. 1937 m. į kalinių "Kovotoją" įdėjo tris mano kūrinius. Žinojo - etiuduose šlovinau revoliucinius rašytojus. Jautė - jo idėja - revoliucija man, kaip ir autoriui, - prie širdies. Liudiju: pirmąjį "Kalvio" variantą Guzevičius smarkiai tobulino. O kai tas eilutes lydėjo į knygą, tai į jas įžiebė dar didesnę meniškumo ugnį. Kai dar laikraštyje sužerėdavo romano tęsiniai, jis man duodavo apie save faktus: Pranskaus etiudą apie jo "Vėliavininkę", iš "Tiesos" apybraižą apie jį "Deputatas". Štai pasirodė knyga. Ją aprašiau 1948 m. "Tarybų Lietuvoje". Tai "A. Guzevičiaus romanas apie teisybę". Bet vis dėlto jaučiausi autoriui skolingas. Todėl prabilau apie šį veikalą ir žurnale "Tarybinė Mokykla". Apie pastarąjį autorius pasakė: "Teisingai išnagrinėjai".

Etiuduose pasinaudojau jo pasakojimu apie save ir jo raštiška medžiaga. "Brolius" rašė

sirdamas. Paskum tuos epizodus tiek išsunkė, kad iš kelių knygų švystelėjo vienoji. Bet žymiai patobulinta. 1960-1964 m. man laiškuose jis smulkiai išdėstė kaip ruošėsi rašyti ir kaip rašė "Šamokslą".

Labai daug skaitė. Rašytoją, kuris jį sužavėjo, jis gan jausmingai man išdėstydamas, kodėl tą meistrą vertina, kuo jis patrauklus. Skaitė Gončarą, Aragoną, Aksionovą, net japoną - Akutogavą. Jutai: tiesiog su patosu savinasi meno šedevrus. To mokslo ir degimo vainikas - du "Šamokslo" tomai. Kiekvieną jų spaudoje apkaišiau rūtomis bei mėtomis. Taip, gėlėmis. Priminiau: jis K. Požėlą nupiešė filosofu. Na, šis romanas ir labai būdingas filosofiniais apibendrinimais.

Kuo įrodyti? Autorius pagal filosofiją meno vaizdais išryškino didelės asmenybės vaidmenį istorijoje. Čia filosofijos švyturiai: Vincas, K. Požėla. Labai ryškiai dialektinė autoriaus idėja sušvinta ir tose scenose, kur jis piešia - darbo masės kuria istoriją. O kaip jo liaudies žmogus sąmonėja? Palapsniui. Visų pirma jo sieloje

Iš kairės: A. Liepsnonis, K. Korsakas rašytojų suvažiavime.

vyksta kova, vyksta kiekybiniai pasikeitimai. O paskum šuolis - herojus sušvinta revoliucine sąmone ir proletariška psichologija. Tokį procesą išgyveno ir Ignotas.

Autorius labai įtaigiai "Sąmokslė" atskleidė pažangios idėjos poveikį žmogui, visuomenei, epochai. Vėl išryškėja: tai romanisto - filosofo požiūris. Jo personažai - kokybiškai nauji žmonės lietuvių literatūroje.

Kur šaknis Guzevičiaus filosofinių minčių? 1934-1935 m. Šiaulių grotuotuose mūruose jis parašė mokslinį veikalą "Stilistiką". 1937 m. Kaune su juo buvau vienoje kameroje. Iš jos jis dėstė 10-12 vyrų stilistiką. Pastebėjau - tai maždaug 200 pusl. rankraštinė knyga. Ją nuolat papildydavo kalbos pavyzdžiais. Jis apibūdino stiliaus bruožus. Taip pat kaip žmogaus sąmonėje atsispindi išorės pasaulis. Jo "Stilistika" - rimtas teoretinis veikalas.

Ir štai jis sužinojo - rašau knygą apie rašytojus "Kas posman nesudėta". Ten skyrius ir apie jį. Guzevičius 1964 m. rugpiūtį man tą "Stilistiką" prisiuntė (dalį - 83 pusl.). Ją atstatė pagal kalėjimo draugų užrašus. Pats mašinėle perrašė. Kodėl prisiuntė? Jam labai rūpėjo, kad visa Lietuva žinotų - jei liaudis - geriausias kritikas Bielinskis nuoširdžiai priėmė jo "Kalvi", "Brolius", pripažino jį meistrišku rašytoju, jos minčių reiškėju, - tai visa tai nulėmė A. Guzevičiaus literatūrinis pasiruošimas, trukęs už grotų 7 metus. Čia jam universitetas - "Stilistika" - tai yra jos parašymas ir jos dėstymas ratelį. O juk jis joje atskleidė ir romano bruožus. Plius kalėjime perskaitytos apie 350 įžymiųjų rašytojų knygų, plius Markso, Engelso veikalų studijos. 1936-1937 m. daug naujo jis sužinojo apie socialistinį realizmą, tarybinę literatūrą slaptai sekdamas "Izvestijas". Apie jo "Stilistiką" jau ligi tol pasakojau spaudoje, o gavęs iš jo tekstą, - pasidalinau mintimis apie ją ir knygoje.

1964 m. jis man prisiuntė ir "Izvestijų" korespondento A. Srivcevo apybraižą apie save. Beje, parašytą pagal Guzevičiaus pasakojimą. Taigi, ar skelbiu apie jį etiudus ar atsiminimus, visada remiausi autentiškumu, jo pasakojimu ir jo raštiška medžiaga, specialiai man pateikta. . .

Taip, Guzevičiui išpopuliarėti romanu buvo labai sunku, nes jis perkėlė į knygą istorinius įvykius. Jis faktų prisilaikė labai sąžiningai. Bet prisilaikė kaip tikras kūrėjas, - iš tų įvykių sužerėdavo žemčiūgai. Jo romanai parašyti ne

rašalu, o sunerti iš deimančiukų. Taip, jis ėjo 10 kartų sunkesniu keliu už Floberą ir Fransą. Jie ėmė iš istorijos siužetą. O toliau - rėmėsi fantazija.

Guzevičius ligi galo liko ištikimas istorijos dokumentui. Bet jo "Sąmokslas" būdingas ne tik tuo. Šitoje epopėjoje švystelėjo daug faktų, kuriuos reakcionieriai nuslėpė nuo liaudies. Autorius labai daug subtilaus apie K. Poželą, apie Giedrį, apie Kapsuką pasakė, ko nerado jokiuose dokumentuose. Autorius čia pasirėmė pagrindininkų ir kalintų revoliucionierių pasakojimais. Tai labai svarbi medžiaga. Ją rašytojas paėmė maždaug iš 50-70 kalintų kovotojų. Čia Guzevičius atliko tiesiog istorinį žygį.

Juk reakcionieriai niekur neužregistravo, kad keturi draugai tikėjo ir mirties akivaizdoje saulėtekiu, kad kalinami draugai juos gynė bado streiku. Fašistai niekad neprotolavo teisme, kad kovotojas paskutiniame žodyje gėlėmis apkašydavo savo klasės brolių, kad tiki liaudies rytu. . . Lengviau autoriui pagal archyvinę medžiagą buvo tapyti prieš tipus. Mat, reakcionieriai mėgo save išgirti, o paprastą žmogų pažeminti. . .

Su Guzevičium bičiuliavausi 33 metus. Jis mėgo labai paprastumą, demokratiškumą. Jis labai gerbė B. Pranskų, o ypač už tai, kad jis 1934 m. iš jo apsakymų teisingai numatė saulėtą literatūrinę ateitį. 1963 m. gegužį pasakiau Pranskui:

— Kada parašysi monografiją apie Guzevičius?

— Ją parašys jaunesni.

— Jo romanus aukštai vertinu.

Labai nuoširdžiai atsiliepdavo A. Guzevičius apie J. Paleckį. O kartą tarė: "Grįžau iš ištremties. Jis — jau prezidentas. Bet vis toks pat paprastas". O apie Meškauskienę sakė: "Ji skaitė "Sąmokslą". Jai patiko. . . O aš susipažinau su jos atsiminimais. Puikiai parašyti".

1962 m. Kryme jis susidraugavo su Paustovskiu. Guzevičiui jam nereikėjo prisistatyti. Gyvas klasikas jį gerai žinojo iš jo romanų. Tada jis susipažino ir su G. Serebriakova — su romano apie Marksą autore. Ji 1962 m. liepos man parašė: "Guzevičius puikus žmogus ir geras rašytojas".

Iš jo 1956-1967 m. gavau 25 laiškus. Iš jo 1960-1963 m. dialogų pajutau — jis ir čia žvelgia į gyvenimą iš filosofijos kalno. Tokia mintis ypač išryškėja, kur jis dėsto savo pažiūras į rašytojo talento tobulėjimą, į meistriškumą, į liaudies

dainas. Na ir į tai, kaip išorės pasaulis veikia kūrėją. Gan palankiai vertino R. Mizaros literatūrinę ir visuomeninę veiklą. Jo ir A. Bimbos paveikslą jis gan šviesiai nupiešė ir "Šamoksle". Aleksas - Amerikos pažangiečių didelis bičiulis.

1948-1972 m. apie jį paskelbiau apie 40 etiudų ir atsiminimų. Jo "Tamsioje naktelėje" atsispindi autoriaus draugystė su kalintais vyrais. Personażas Domas - D. Kučinskas. Henrikas-Baratinskas. Zubkus - gyd. A. Račiūnas - politinių kalinių priešas. "Šamoksle" Romas — tai jis pats. Tik jis savo 1921-1938 m. iškalėtus metus perkėlė į 1926 m. Romo optimistinė ugnis — jo ugnis. Jo buvo taisyklė: perskaito eilutes apie save ir laišku dėkoja man. Tai didelės erudicijos ir kultūros žmogus.

Jam 1955-1958 m. parašiau apie 45 laiškus. Keliuose skatinau išausti keturis toms memuarų. O jis svajojo įžiebtį dar tris romanus. Jei

atsiminimus parašęs, visi pajustų — jis be galo buvo įdomus pokalbininkas. Na nupiešęs dar 100 draugų ir rašytojų portretą. Bet taip, kad ir lakštingala įtaigiau jų neapdainuos.

Labai jis populiarus broliškose respublikose. Štai Baltarusijos rašytojų žurnalui "Neman" 1973 m. pasiunčiau apie jį etiudą. Tuoį patį dėjo. Baltarusius suįdomino, kad jis už gročių rašė, kad sekė J. Kupalos eilėraščius "Izvestijose".

Gaila, kad Cvirka nesulaukė jo knygos. Bet jo tęsinius jis labai vertino. Sulaukęs - su visa Lietuva pasidžiaugęs jo epopėja. Aleksas labai gerbė savo šeimą. Sesės jį lankė kalėjime. Jis nenorėjo, kad šeima dėl jo nukentėtų. Todėl laiškų nerašė. Buvo labai konspiratyvus. Dailininkė M. Guzevičiūtė man mini: "Iš Jūsų laiško sprendžiu, kad Jūs apie Aleksą turite daugiau žinių, negu aš".

Jo kūryba ir jo gyvenimas-dialektinė vienybė.

VACYS REIMERIS

Karšta atmintis

Mes atėjom — kur tylūs kapų
kauburiai —
pasėdėt su tavim, veterane —
fronto žygių draugai,
tavo sūnūs — kariai
Ir anūka! — pulke netarnavę.

Ne nuo šiandien
kareivių — daugiau po žeme,
negu žydinčios žemės paviršiu...
Kasmetinio gegužio šviesiam gražume
jūsų kraujo aukos nepamiršim.

Ji mums persunkus,
žygdarbio jūsų dvasia,
laiką, darbus.
Ji — veiksmas ir žodis.

Ji, lyg pergalės genai, — visad mumyse:
moko siekti,
kovoti, aukotis.

Ir visad su mumis, kada būna sunku —
jūs, egzaminą didį išlaikę...
Nors dėl to gal, kad mirtį sutramdėt
lalku,
ir dabar patys krintat prieš laiką.

Vis dažniau.
Ir nemokate jūs, kaip kiti,
širdį draskančio smūgio išvengti...
Nenurimti, liepsnot lyg laužams nakty,
pagal jus — tik dorai gyventi.

Gal todėl nesibalgo jums žemės vargal,
slegia antkapio plytą sunkią
žingsniams tų, kas vien smilksta
ramiai, atsargiai,
savo gerbūviui viską pajungę.

Mes atėjom ir vėl aplankyti tavęs,
nemirtingas kovų veterane.
Tavo vardas visad per gyvenimą ves,
skatins degti širdį neramią.

Lietuviškojo kaimo daraktoriai

PROF. V. PETRAITIS

Po 1863 lietuvių-lenkų sukilimo, Lietuvoje, kaip žinia, visose mokyklose dėstomoji kalba buvo įvesta rusų kalba, panaikintas dėstymas Lietuvos istorijos, Lietuvos geografijos, Lietuvos pažinimo ir t. t.

Mokyklų buvo mažai. Jose lietuviškai nemokino. Todėl atsirado lietuviai-mokytojai, vadinami kaimo daraktoriais, kurie mokino kaimiečių vaikus ne tik skaityti lietuviškai, bet ir rašyti, skaičiuoti, Lietuvos istorijos, geografijos, gamtos pažinimo. Tad, kaimo daraktorių darbas kaimiečių tarpe buvo labai sėkmingas.

Daraktoriai mokė vaikus kaimais. Polekėlės apylinkėje kaimai buvo maži, buvo keli vienkiemiai. Todėl kai kurių kaimų vaikus apmokymui sujungdavo. Pavyzdžiui, prie mūsų — Dvarininkų kaimo (6 kiemai) prisijungdavo Gaukių kaimo (2 kiemai), Miškinų vienkiemis (5 kiemai), Čirvinskės vienkiemis (Šiaulių valsč. 1 kiemas) ir Karalinės vienkiemis (Radviliškio valsč. 1 kiemas) = viso 15 kiemų.

Mokinių apmokymas prasidėdavo rudenį, uždarius gyvulius į tvartą (apie 1 lapkričio) ir baigdavosi išleidžiant gyvulius į ganiavą (apie kovo mėn. pabaigą — balandžio mėn. pradžią). Apmokymui vaikai rinkdavosi kasdien kitoje troboje.

Mūsų kaime gyveno 3 daraktoriai, kurie buvo pasiskirstę dėstomuosius dalykus sekančiai: 1) Vosylius (Vasiliaskas) — skaitymas, rašyba, lietuvių kalba; 2) Morkūnų Kriaučiukas — skaičiavimas (aritmetika), Lietuvos istorija; 3) dėdė Ambrozas — gamtos pažinimas, geografija. Kiekvienas išvardintų daraktorių mus mokino dvi dienas savaitėje. Kitas savaitės dienas jie mokino kituose kaimuose. Retkarčiais pas mus atvažiuodavo daraktoriai iš kitų kaimų: 1) knygnešio **Karabino** mokiniai — apsišvietę ūkininkai **Kaleckis** (numalšinus revoliuciją 1906 metais išbėgo į Ameriką ir ten mirė), **Mikalčius** (mirė vokiečių okupacijos metu); **Samaška** 2) iš Radviliškio valsčiaus — studentas **Matukas** (1918 metais žuvo kovoje su bermontininkais), apsišvietęs ūkininkas — Rusijos II dūmos

deputatas **Povylius**, jaunas kunigas **Žižis**; 3) iš Šiaulių valsčiaus — Čirvinskės ūkvedys **Norbutas**. Atvykę iš kitur daraktoriai papasakojo mums politinius dalykus: skiepijo meilę Lietuvai, mokė kovoti su rusų caro valdžia ir lenkiškais dvarininkais (kitokių dvarininkų mūsų apylinkėje tuo metu nebuvo), saugotis policijos.

Policija gaudė ir baudė kaimo daraktorius. Jiems reikėjo saugotis nuo policijos. Dvarninkuose tai buvo nesunku. Pats kaimelis buvo apie 1 km nuo vieškelio. Kaimelį su vieškeliu jungė paprastas lauko kelias. Kad patekti iš vieškelio į kaimelį, reikėdavo pravažiuoti tuo lauko keleliu. Vienas vaikas sėdėdavo ant stogo to namo, kuriame vyko pamokos, ir stebėdavo, kas vyko vieškelyje. Kai tik važiotojas iš vieškelio išsisukdavo į lauko kelią, vaikas nušokdavo nuo stogo ir pranešdavo daraktoriui. Priklausomai nuo metų laiko, oro ir kitų aplinkybių, daraktorius ir mokiniai elgdavosi įvairiai. Dalis vaikų sprukdavo į mišką ir kirsdavo žabus; kita dalis žiemą lipdė iš sniego "bobą", šliaužė ant ledo, mušė kerėblą, leido ripką. Daraktoriaus **Vasiliaskas** ir **Kaleckis** sprukdavo į mišką. **Morkūnų kriaučiukas** visuomet turėjo su savimi siuvamąją mašiną ir, priartėjus pavojui, siuvo. Dėdė **Ambrozas** ir **Samaška** su šeimininke eidavo į tvartą "susirgusios karvės gydyti". Bet įdomiausia buvo su kunigiuku **Žižiumi**.

Dėdė **Ambrozas** sakė: — "Kur kunigas, ten ir moterys (jis niekada nevarėjo nelietuviško žodžio "bobos"), kur moterys, ten ir kunigas . . . Kaip kunigas negali gyventi be moterų, taip ir moterys — be kunigo . . ."

Beveik kas mėnesį į Dvarninkus atvažiuodavo Radviliškio parapijos jauniausias vikaras (kamentorius) kunigas **Žižis**. Jie gerai žinojo geologiją, geografiją, chemiją, fiziką ir taip gražiai pasakojo apie žemės drebinimą, vulkanus ir kitus "stebuklus", kad į jo pamokas susirinkdavo ne tik kaimo vaikai ir moterys, bet ir vyrai. Jis atveždavo nelegalių brošiūrų,

knygų, laikraščių visų pakraipų. Ar policija žinojo, ar tik įtarė, bet ji sekė kunigą Žižį.

Kartą Grigaliūno seklyčioje susirinko daug žmonių, ypač moterų. Atvyko kunigas Žižis. Prasadėjo pamokos. Aš sėdėjau ant trobos stogo ir veizėjau į vieškelį. Iš tolio pamačiau atvažiuojant nuo Pakalniškių šviesiai širvu arkliu. Iš vieškelio padvada išsisuko į lauko kelią Dvarnikų link. Aš greitai nusileidau nuo stogo ir pranešiau seklyčioje . . . Čia žmonės subruzdavo, kaip bitės avilyje. Vasiliauskas ir Morkūnų kriauciukas, čiupe kunigo atvežtus knygų pakus, išdūmė į miškelį. Grigaliūnienės motina Daukšienė atsigulė į lovą alkeriukę ir pavaizdavo mirštančią. Seklyčioje ant stalo pastatė dvi uždegtas žvakes. Seklyčioje suklaupė žmonės ir užtraukė

“Marija — Švenčiausi panele,
Kvepiančių, kaip rožių gėlele!
Pagailėk žmonių, tavęs dūsaujančių,
Išklausyk balso prie tavęs šaukiančių!
Miliausi Marija! . . .”

Tuo metu į kiemą įvažiavo Radviliškio pristavas (policijos nuovados viršininkas) su dviem policininkais, vieną policininką paliko prie kiemo vartų, o su kitu įėjo į trobą . . . Įėjęs į seklyčią, pristavas apsižvalgė, sustojo prie durų, nusiėmė kepurę, persižegnojo 3 kartus . . . Prie pristavo priėjo dėdė Ambrozas ir pasakė jam į ausį, kad sunkiai sergas žmogus ruošiamas anam pasauliui. Pristavas dar kartą persižegnojo 2 kartus ir stovėjo iki pamaldų galo. Giesmininkai tuo metu traukė:

— Eik, o Jėzau, eik, o Jėzau,
Eik, o Jėzau, prie manęs! . . .
Priglausk mane, priglausk mane,
Priglausk mane prie širdies! . . .”

Žmonės meldėsi visai nuoširdžiai, prašydami dievą išgelbėti nuo policijos.

Užsibaigus pamaldoms, pristavas su policininku apžiūrėjo ir iškratė vežimą, kuriuo atvažiavo kunigas; iškratė Grigaliūno trobą, surašė protokolą, kad nieko nerado; ant greitųjų išgėrė Grigaliūno pasiūlytos degtinės porą stiklinių, gerokai užkando ir išvažiavo. Aš vėl užlipau ant stogo stebėti, ir kun. Žižio pamoka, laikinai nutraukta policijos, tęsėsi toliau.

Taip buvo maskuojamasi kiekvieną kartą atvažiavus policijai; išvažiavus, vaikų apmokymas buvo tęsiamas.

Kaimo daraktoriai buvo įvairaus išsimokslinimo. Jokių diplomų ir atestatų jie neturėjo. (Iš šios taisyklės išimtys buvo retos). Kadaisie jie buvo mokiniai tokių pat kaimo daraktorių. Kaleckis ir Vasiliauskas buvo knygnešio — kaimo daraktoriaus Karabino mokiniai, Norbutas ir Morkūnų kriauciukas — dėdės Ambrozo mokiniai ir t. t. Paskui patys pasiskaitė literatūros ne tik lietuviškos (daraktorių dauguma mokėjo rusiškai, kai kurie — lenkiškai, vokiškai), bet ir kitomis kalbomis. Vienas-kitas (iš daugelio) buvo lankęs gimnaziją ir nutraukęs mokymąsi dėl lėšų stokos, nenoro stoti į dvasišką seminariją, arba pašalintas iš gimnazijos ar progimnazijos už atsisakymą eiti į cerkvę, arba skaityti maldą rusiškai. Kaimo daraktoriai (bent tie, kuriuos mačiau aš) buvo išauklėti, kultūringi, apsišvietę, gerai apsiskaitę žmonės.

UŽ TĖVYNĘ!

Iš ciklo "Manoji Lietuva". Lino raizinyš.

P. Rauduvės pieš.

Povilo Višinskio

pamokos ir patarimai

pradedantiems rašyti

ADOLFAS SPRINDIS

Birželio 29 d. sukako 100 metų nuo išymaus lietuvių kultūros veikėjo Povilo Višinskio [1875-1906] gimimo. Viena svarbiausių jo veiklos sričių buvo literatūros kritika. P. Višinskis paskatino kūrybai ne tik savo gimtojo kaimo gyventoją Žemaitę, bet ir Šatrijos Raganą, Lazdynų Pelėdą, Jovarą bei kitus to meto lietuvių rašytojus, padėjo jiems patarimais, kritinėmis pastabomis, nuolat rūpinosi jų kūrinių publikavimu.

Spausdiname Vilniaus universiteto docento Adolfo Sprindžio parengtos knygos "P. Višinskis ir lietuvių kultūrinis gyvenimas" ištrauką, kurioje kaip tik atsispindi kai kurie P. Višinskio ir Žemaitės bendradarbiavimo momentai.

Jau anksčiau P. Višinskis suvokė, kad kūrėjams trūksta teorinių žinių. Marijai Pečkauskaiti aiškino, kaip organizuoti medžiagą, Žymantienei plėšė nuo pliko, fotografiško aprašinėjimo, kreipė į apibendrinimus, ryškesnę charakterio individualizaciją. Be teorijos įsisavinimo negalėjo būti vaisinga ir kūrybinė praktika. Žymantiene (Žemaitė) išaugo, davė brandžių kūrinių gabalus, bet šit griebėsi sceninio žanro, neturėdama reikiamo pasiruošimo. Tas jos žygis — patrauklus ir reikalingas — sudomino, bet ir pareikalavo jo pastangų. "Pragerti balakonai" dar ne tokia komedija, kuria reiktų pasidžiaugti. Jis iš sykio parašė Žymantienei.

Apibrėžė glaustai, aiškino, kiek galėdamas, paprasčiau ir įtaigiau. Komedija turi savo specifiką. Tokio kūrinio veikmė (intriga) pagrįsta atsitiktinumais bei nesusipratimais, kurie ir yra tikrieji veiksmo varikliai. Veikėjams siekiant skirtingų, dažniausiai menkų ir juokingų, o kartais blogų tikslų, jų interesai susikerta, susipina, ir tai sudaro nelauktas, netikėtas situacijas, sukeliančias juoką. Čia didelė juoko funkcija; per ją atsiskleidžia komedijos paskirtis: auklėti žmones.

Vaizduodama žmonių gyvenimo ydas, versdama žiūrovą vienaip ar kitaip reaguoti į veikėjų veiksmus, komedija padeda kovoti su gyvenimo negerovėmis, daro žmones geresniais. Citavo Gogolio mintis, rėmė jomis savo samprotavimus, pabrėžė šio sceninio žanro auklėjamą ir visuomeninę svarbą. Įrodinėjo Žymantienei, kad komedija negali vien juokinti žmones, būti

kūriniu dėl juoko. Komedija — turi būti giliai visuomeniška, kaip ir kitų žanrų kūriniai reikšti aktualias visuomenines idėjas. Žmonių ydas ir blogus palinkimus komedija pasmerkia juoko pagalba ir tuo rodo sektiną idealą, kelia mintis apie geresnius žmogaus poelgius, apie gyvenimą, kur nekeroja toks blogis.

"Juokas komedijoje per ašaras, — taip jis apibūdino Žymantienei komedijos esmę. — Man rodos, suprask tą sakinį "śmiech przez łzy" (juokas pro ašaras — A. S.) ir daugiau nieko nereik, tada jau tikrai suprasi, kas tai yra komedija".

"Pragerti balakonai" — buvo komedija, bet dar silpna. Menka paskirtis, veikėjų siauri siekimai. Dar rašytojai daug reiks dirbti, kol apčiups gilesnę prasmę, sukurs labiau individualizuotus veikėjus. Džiugino ir tai, kad rašytoja atkakliai veržiasi į platesnius literatūrinius horizontus, vis labiau įvaldė plunksną. Tik ji jautė teorijos spragas. Nebuvo patenkinta knygele "Jak pisać po polsku": "kad būtų "Jak pisać po žemaitiszku", rods, būtų gerai, o "po polsku" — perėjo laikas, reikėjo imtis rašyti populiarią literatūros teoriją. Tai būtų paspirtis! Užsiminė Avižoniui. "Jeigu rašysi teoriją literatūros, ir jeigu suprantamai, aiškiai, su daugybe pavyzdžių, parašysi — bus nauda tiems, kurie rašo pakolaik pasiklausydami savo ausies . . . Rašyk! — pritarė bičiulis". Ir tą svajonę užgožė darbas. Nors medžiagą rinko, skaitinėjo literatūros teorijos veikalus lenkų, rusų, kalbomis, gilinosi į Belinskį, Černyševskį.

Tai pravers vėliau, konkrečiai aptariant atskirus Žemaitės kūrinus.

Daug pasikloję Avizoniu. Tos kelionės pas Bitę metu galėjo įkišti savo protingą trigrašį, Žymantienė juk tikėjosi. ". . . važiuosma abudu su Avizėle, — gyrėsi gruodžio 25 d. rašytam laiške, — vešiuos savo raštus su ciela knygai; . . . pasišnekėsma ir apie "Pragertus balakonus"; jeigu kaip galės, taisysma. Pradėjau ir kitą komedijėlę, . . . vešiuos ir tą prie Avizėlio ant rodos".

Neapsiriko.

"Važiuodami sutarėm apie "Pragertus balakonus", — grįžusi pranešė rašytoja, — daug taisysiu ir vėl Tau atrašysiu".

Iš tos kelionės Žymantienė grįžo pagauta gyvenimiško optimizmo ir kūrybinės ugnies. Ten pateko į inteligentišką, literatūrinę aplinką, susipažino su kilnia Petkevičių šeima, su gydytoju A. Vilešiu, vakarais susirinkusiems pati skaitė "Kotrę", "Prie užvertos langinės" ir kitus kūrinius. O su Bite, net nakties durdamos, aptarė komedijas, žiūrėjo abi, kaip pagerinti, kokią sukurti efektyvesnę pabaigą. Ten prasi-dėjo dviejų moterų bendravimas. Abi padavė rankas, sutarė "keliauti taku mylimosios literatūros". Ir prisiekė padėti viena antrai patarimu, knyga, konkrečia parama.

Visą savaitę buvo viešnagėj.

Visą savaitę pakilioje literatūrinėje atmosferoje.

Nepaprastai džiaugėsi, skaitydamas Žymantienės laišką. Daug gero susikrovė senoji į širdį; ne vien malonumus patyrė, pamatė Bitės filantropinę veiklą, išgirdo apie "Žiburėlį", pati pajuto, koks kilnus susibūrusių moterų darbas. O kaip prasipletė kaimynės pažinčių ratas! Jau domėjosi J. Juškyte — širdinga Bitės drauge, tarpininkavo, kad su ja susipažintų Matulaitis. Apsidairymas už Ušnėnų ribų, naujos pažintys stiprino kaimynės darbavimąsi, o ir kūrėjoms darė poveikį asmeninis bendravimas. Vėl atsiminė Sofiją Pšibiliauskienę. Eilėraščiai jai nesi-sekė — tikėjosi prozos, bet bijojo, kad nepas-keštų sumanymai gyvenime dumblynuose. Ir čia atrama galėjo būti Žymantienė. "Dar norė-čiau, — rašė sausio 23 d., — kad susipažintume su Pelėda, nors ji ir ne tokia, kaip Bitelė, bet iš susipažinimo būtų daug naudos dėl jos ir šiek tiek dėl Tamstos; jos tėvas turi daugybę knygų ir ji dabar gauna iš šalies". Petrapiliečiai nebeišleido Sofijos iš akių. Ten lankėsi jos kaimynas Vl. Sirutavičius. Višinskis žadėjo

vasarą Žymantienę bogenti pas Pšibiliauskienę į Meškius — Gadoniškius, suartinti abi ir tuo pačiu pakelti Sovietą moraliai, sustiprinti kūrybinį interesą.

Be to, numatė Žymantienei ir kitas pažintis. Pusseserei Barbei Daugėnuose piršo savo bičiulio V. Kalniečio brolių Antaną (su juo buvo gyvenęs Petrapilyje), kuris buvo literatūriškai išprusęs. Piršlybos ėjo sklandžiai — ir čia buvo geros viltys: Daugėnuos įsikurs protinga galva. Išgirdęs iš Žymantienės apie smagias vestuves Daugėnuose, netrukus rašė, nuoširdžiai patar-damas: "Turėsi labai gerą susiedą Kalnietį, linkiu judum gerai susipažinti, abudum bus nauda. Jis gali būti geru kritiku, bent geresniu už mane; jis supranta gyvenimą žmonių ir literatūros yra truputį kaštavojęs". Per Žyman-tienę žadėjo siųsti jam knygas, taip norėjo, kad judviejų keliai kryžiuotųsi. Gal ir perdėjo begirdamas. Iš kur galėjo nuvokti, kad Kalnie-čio "gerą galvą" tuoj užgulė šeimyniniai rūpes-čiai, ūkis, ir nebeliko laiko bendravimui su kaimyne. Žymantienė ieškojo ryšių, bet retai tesimatė, abiem vis neužteko laiko, Kalnietis veikiai pradėjo nebesutarti su uošviais — nebe tas buvo galvoj.

Antra, dabar Višinskiui rūpėjo ir knygos — geri neakivaizdinio mokymo pavyzdžiai. Iš rašytojų realistų, apsakinininkų Žymantienė galėjo nusižiūrėti kūrinio konstravimo, siužeto organizacijos, charakterių kūrimo principų. O iš sceninių kūrinių, Gogolio ir kitų autorių — veiksmo, intrigos organizavimo, tipažo, replikų šmaikštumo meno. Natūralu, geras pavyzdys — užkrečiantis dalykas. Neblogų knygų, atitinkan-čių jos realistinę rašymo manierą, kaip Ožeško-vos, Konopnickos, Pruso, Ostojos, Žymantienė gavo iš S. Matulaičio, teoriniu išprusimu nuošir-džiai rūpinosi Avizonis. Išgirdęs rašant komedi-jas, ir jis ar nepriminė Gogolį? Tik vis abejojo, ar įkąs rusiškai. Tad iš Varšuvos užsakė lenkiškai Getės "Faustą", Šekspyro "Hamletą", "Karalių Lyrą", "Otelo" ir kitas didžiąsias tragedijas, Šilerio "Klastą ir meilę", Bairono "Manfredą", Gogolio "Revizorių" — pasaulinės reikšmės draminius kūrinius. Žinia, nelengvi dalykai. "Tokius veikalus, kaip Šekspyro, — patarė, — reikia skaityti ne vieną kartą ir ne du, o pasklaidyti, padėti ant lentynos, pavalgyti, pamiegoti ir vėl pasklaidyti".

Likęs laisvesnis, sėdo prie Žymantienės kūri-nių. Ausyse aidėjo jos šilti žodžiai. "Vot, vaikeli, per Tave, tikrai per Tave prisilyžijau į jų

(rašytojų — A. S.) eilę, — rašė, dar besiruošdama pas Bitę, — ir mane kiti žino, skaito, supranta mano jausmus, o dar ir pagiria . . . kuomi aš Tau užsimokėsiu?". Užmokestis buvo — jos rašymas. Dar ne viskas padaryta, ir negalėjo sustoti pusiaukelėj. Aiškiai matė trūkumus, ir rašytoja nebuvo savimeilė, nesikėlė į puikybę. Petrapiliečių gyrimai ėjo pro ausis. Laukė kritikos, išmintingo pamokymo. ". . . nuo tavęs vieno tik truputį teisybės kartais galiu girdėti, — rašė sausio 30 d., — o kiti visi mane tik gadina savo gyrimais, todėl vičvienaičiu Tavim tik ir teišitikiu . . ." Lyg nujausdamas, tik ką buvo išsiuntęs kelias pastabas dėl "Sutkų" — penktosios laimelės.

"Sutkai" nesukėlė žavesio kaip geras kūrinys. Jei ten ir rado puikių gamtos vaizdų, dėl ko anksčiau pagyrė, bet, dar kartą išskaitęs, pajuto, kad daug kas negyvenimiška ir dirbtina. Ar ne skubos darbas? Ar ne taip buvo su "Tikra

teisybe" — Žymantų istorija, kur pasidavė plikam aprašinėjimui. Apsakymas atrodė neišgyventas ir sentimentalkas. Todėl pirmiausia ne kūrinį analizavo, bet diegė mintį, kad reikia apmąstyti medžiagą, "išgyventi", o tik tada pilti ant popieriaus. ". . . nelipdyk jų (jausmų — A. S.) taip, kaip kalvis kala padkavas; paskutinė "laimelė" tarp visų gražybių atsiduoda kvapu darbo kalvio". Pasakė tiesiai, norėjo apsaugoti rašytoją nuo gražbyliavimo, nukreipti į žmogaus vaizdavimo gelmes.

Stebino Žymantienė savo plienine ištvėrme ir žemaitišku atkaklumu. Spaudė šeimos bėdis, vyras galynėjosi su mirtimi, tarpais nugremždamas apmaudą dėl jos rašymų, o ji dirbo. Tai ne Marija, kurią visai sukiūžino sausio antro pusėj staigi tėvo mirtis. Nebrūpėjo nė rašymas. Pergyveno ir jis dėl Anupro Pečkauskio; geras buvo žmogus, su jo mirtimi tarsi nutrūko siūlas, rišęs su Užvenčiu.

E. Jurgaitis Piešinys Kauno Sunkiųjų darbų kalėjimo politkalinių laikraštyje "Der Kemfer" ["Kovotojas"] 1938.

"Smetonos sostas 1940 metais." 1975.

Įdomus ir svarbus

leidinys apie

Konstantiną Širvydą

VALERIJA VILNONYTĖ

Konstantinas Širvydas (1579—1631) — vienas ryškiausių lietuvių raštijos atstovų. Jo kalbiniai darbai jau nuo XIX a. pradžios tapo svarbiu šaltiniu lietuvių kalbos studijoms. Tačiau K. Širvydo biografija dar nėra pakankamai nušviesta. Daugelį biografinių faktų užnešė laiko dulkės, kai kuri medžiaga sunkiai prieinama užsienio archyvuose. Tad labai svarbus kiekvienas šaltinis ar tyrinėjimas, įnešantis naujos šviesos į gana šykščią faktų K. Širvydo biografiją.

Šiuo metu į Respublikinės bibliotekos fondus kartu su J. Rimanto rankraštiniu palikimu pateko K. L. Mitelšteinės parašyta monografija apie K. Širvydą (K. L. Mittelsteine. Konstantinas Širvydas. 1936, 30 p.) „Ižanginėje dalyje aptardamas K. Širvydo biografinius šaltinius, autorius apgailestauja, kad neišlikusi pirmoji biografija, kuri buvusi parašyta tuojau po jo mirties, kad nėra išlikę jo rankraščių (šiuo metu mokslinėje apyvartoje jau žinomas Romos archyvuose esantis jo rašytas iškilmingų įžadų formulės tekstas — 1617.XII.17, — pasirašytas *Constantinus Syrwid*). Apžvelgęs pirmųjų K. Širvydo biografų — Alegambės, Sotvelo, Rostovskio — paliktas žinias (jiems, autoriaus manymu, dar buvo žinomas K. Širvydo nekrologas), K. L. Mitelšteinė pateikia naują šaltinį — jėzuitų ordino katalogus, saugomus Romos archyvuose. Tiesa katalogais naudojosi ir K. Širvydo tyrinėtojas F. Spechtas, 1929 m. leisdamas „Punktus sakymų“ ir rašydamas pratarbę, tačiau jis į tą medžiagą žiūrėjo siaurai ir atrinko tik biografinius faktus K. L. Mitelšteinė į katalogus pažvelgė kitu aspektu. Jo nuomone, katalogai „gerokai praplečia žinias apie Širvydą, tačiau neduoda tokių smulkmenų, iš kurių galėtume pažinti gyvą Širvydą“. Ir monografijos autorius atkreipia dėmesį į juose esančią kitą lituanistinę medžiagą. Sugretinę ją su kai kuriomis prielaidomis, bando K.

Širvydą „įstatyti į to meto aplinką, kad tuo būdu vaizdas pasidarytų pilnesnis“. Atskleisdamas K. Širvydą ano meto gyvenimo kontekste, jis pasakoja apie Širvydo bendraamžius, mokytojus, mokinius. Tai didelis pranašumas prieš kitus jo biografus, nes į mokslinę apyvartą pateko naujos pavardės ir nauji faktai.

Pirmoje monografijos dalyje (ji, beje, įdomiausia) apžvelgiamas mokymosi laikotarpis. Gimimo metais laikydamas ir dabar nusistovėjusią datą (1579), autorius teigia Širvydą kilus iš Vilniaus krašto. Kilmę argumentuoja tais ano meto faktais, kad, Širvydai stojant į ordiną, lietuvių jėzuitų skaičius buvo dar mažas. Katalikybė buvo skelbiama tik Vilniaus krašte ir Žemaičiuose, tad ir jaunuoliai, prisidėję prie jėzuitų, galėjo būti kilę tik iš tų vietų. Tik po 1580 m. įstoja vienas kitas iš Ukmergės ir Kėdainių. Taigi šie argumentai nepaneigia dabar nusistovėjusios nuomonės dėl Širvydo aukštaitiškos kilmės, tačiau nieko ir nepatikslinka. K. Širvydo patekimą į Vilniaus jėzuitų gimnaziją Mitelšteinė irgi sieja su jėzuitų misijomis po Lietuvą, mokant vaikus katekizmo. 1593 ir 1594 metais Jokūbas Laviškis, beje, gerai mokėjęs lietuviškai, įvairiose Lietuvos vietose vedė misijas, ir per jį, kaip teigia autorius, keturiolikmetis Širvydas galėjęs patekti į Vilnių.

Toliau autorius aptaria Vilniaus jėzuitų gimnaziją, mokymosi sąlygas ir aplinką, pabrėžia, kad mokytojų tarpe buvęs vienas lietuvis, kauniškis Jurgis Ravas, „kuris gerai mokėjo lietuvių kalbą ir mokiniams lietuviams lotynų kalbos gramatikos neaiškumus galėjo paaiškinti lietuviškai“. Baigęs tris klases, K. Širvydas perėjo į „humaniorų“ skyrių, kurį sudarė dvi klasės — poetikos ir retorikos. Širvydas baigė tik poetikos. Čia jis išmokęs lotyniškai, graikiškai ir, manoma, hebrajiškai eiles rašyti. Pabrėždamas didelį vyskupo M. Giedraičio veiklos poveikį jaunajai to meto kartai, autorius teigia, kad bendros lietuviškos jėzuitų veiklos pakilime K. Širvydas paprašęs jį priimti į ordiną. Iš pasisiūliusiųjų tik jis vienas buvęs lietuvis.

Jaunoji jėzuitų ordino šaka Lietuvoje, nors ir neatskirta nuo Lenkijos provincijos, jau turėjo savo naujokyną Rygoje, kurį 1598 m. rugpiūčio 10 d., pradėjo K. Širvydas kartu su kitais penkiais draugais. Kitais metais jame jau buvo 30 žmonių, jų tarpe du žemaičiai — Merkelis Daugėla (apie 1578—1623), 1608 m. Kražiuose įkūręs jėzuitų rezidenciją, ir Jonas Tamielkaus-

kis (1575—1650), pirmasis Kražių jėzuitų kolegijos rektorius, ilgametis K. Širvydo mokslo draugas. Didelę įtaką K. Širvydui daręs jo magistras tėvas Bekanus, belgų jėzuitas, 1582 m. atsiųstas į Lietuvą. Jis K. Širvydą pasiuntęs 1600 m. su keliais kitais naujokais į Dorpatą (Tartu), kad ten pas tėvą Bojerį, žymų poetą, "baigtų savo humanistines studijas". Tais pačiais metais K. Širvydas padaręs pirmuosius įžadus. Dėl švedų invazijos jis keliasi į Nesvyžių, kur tenka ne mokytis, o mokytojauti. Vėliau studijavo filosofiją Pultuske. Be jo, čia dar mokėsi du lietuviai 1606 m. K. Širvydas studijuoja teologiją Vilniaus akademijoje. Apie pirmuosius trejus studijų metus katalogas žinių nepateikia. Žinoma, kad šalia kitų profesorių apologetiką skaitė lietuvis Jonas Komparskis. Egzaminus išlaikė 1610 m. birželio mėn. Tais pačiais metais kartu su Nikalajum Labanausku pradėjo sakyti lietuviškus pamokslus.

Apžvelgęs K. Širvydo mokslą, trukusį 14 metų gana svetimoje aplinkoje, K. L. Mitelšteinė bando įrodyti, kodėl K. Širvydas liko ištikimas lietuvių kultūrai. Vienintelis argumentas — jo kitataučiai mokytojai buvo susirūpinę vien katalikybės platinimu, o ne savo tautos idėjų skleidimu.

Antroje monografijos dalyje nušviečiama K. Širvydo veikla. Autorius apžvelgia bendrą to meto jėzuitų veiklą, kovojant Lietuvoje prieš stabmeldystės likučius ir kalvinizmą. Nemaža vietos skirta teologinei K. Širvydo veiklai. Ir čia autorius, remdamasis katalogų medžiaga, nurodo, kad nuo 1620 m. Širvydo paskaitų akademijoje klausė jo būsimas draugas ir "įpėdinis darbe", lietuviškų religinių raštų parengėjas Jonas Jaknavičius, Andrius Rudamina, žemaičiai Mykolas Ginkevičius, Zigmantas Liauksmiņas (vėliau — profesorius, muzikinių, teologinių, retorinių veikalų autorius), Kauno jėzuitų kolegijos įkūrėjas Adomas Sabaliauskas.

1616—1617 m. K. Širvydas buvo Vilniaus mokyklų prefektu, dalyvavo labdaringų draugijų veikloje. Pabrėžta jo lietuviškoji veikla. Tačiau pažymi, kad jis rado gerą dirbą tai veiklai. Ne jis buvo XVI a. lietuviškojo sąjūdžio iniciatorius. Didelę reikšmę siekiančiam mokslui K. Širvydui turėjusi padaryti M. Daukšos postilė, M. Giedraičio asmuo ir pavyzdys. Autorius abejoja, ar K. Širvydui teko kalbėtis su M. Giedraičiu, nes "gerasis senelis", kaip jėzuitų užrašai vadina Žemaičių vyskupą, "mirė kelis metus prieš Širvydui baigus teologijos

mokslą". Monografijoje teigiama, kad 1608 m. atidarius jėzuitų rezidenciją Kražiuose ir daugumai lietuviškai kalbančių jėzuitų išsikėlus ten. K. Širvydas Vilniuje buvo vienas pagrindinių kovotojų už lietuvinimo idėjas.

Nuo 1623 m. K. Širvydas jau nebegali sakyti pamokslų. Jį užvaduoja J. Jaknavičius. 1628 m. kataloge jau rašoma, kad jis silpnos sveikatos (debtils), džiovininkas (fere phtisicus) ir visiškai nusilpęs (totalis valetudinarius). Tačiau ir dabar, pažymima kataloge, nesėdi be darbo (vacat scriptioni postillae lithuanicae). Ruošia spaudai pagrindinius darbus — žodyną ir pamokslus. Trys mėnesiai prieš mirtį jam buvo suteiktas laisvųjų menų daktaro titulas.

Peržvelgus monografiją pirmiausia į akis krinta populiarus dėstymo būdas. Nors autorius nenusako savo darbo paskirties, bet aišku, kad jis adresuotas plačiajam skaitytojui. Pasigenda ma tikslaus naudotos literatūros, cituojamų šaltinių nurodymo. Tačiau turint galvoje, kad tuo metu tai buvo pirmas tokio pobūdžio bandymas, reikia atlaidžiai žiūrėti į trūkumus, juo labiau, kad kai kurie faktai tikrai pravers ir šiandien rašant darbus iš mūsų raštijos istorijos.

Pražilimas ir kaip su juo kovoti

GYD. G. SARGAUTIENĖ

Daugelis moterų, pastebėjusios plaukuose žilas srugas, pradeda sielvartauti, kad jau atėjo senatvė. Nusiminti nereikia, nes plaukai "pasensta" žymiai anksčiau, nei visas organizmas, ir pražilusi moteris dar ilgą laiką lieka jauna ir žvali.

Plaukų spalva priklauso nuo dažo, kuris yra plauko žieviniam sluoksnyje. Plaukuose būna šio pigmento grūdelių arba smulkių miltelių pavidalo. Šios dvi formos sudaro įvairius derinius, nuo kurių priklauso plaukų spalva, pavyzdžiui, ruduose plaukuose daug smulkaus melano ir mažai grūdelių. Peleniniuose plaukuose, atvirkščiai, daug grūdelių ir mažai smulkaus melano. Pigmento gamyba plaukuose yra sudėtingas ir mažai ištirtas procesas. Kartais odoje ir plaukuose išvis nėra pigmento, tuomet

žmogus nuo gimimo turi labai baltą odą, baltus plaukus. Ši liga vadinama albinizmu. Albinizmas — dažnas reiškinys triušių tarpe.

Plaukai pražyla dėl to, kad išnyksta pigmentas, o jo vietoje plauko viduje atsiranda daug smulkių oro pūslelių, kurios stipriai laužia šviesą ir sustiprina plaukų žilimą. Senatvėje pigmento gamyba gali sumažėti ar visai sustoti. Tai atsitinka dėl įvairių vidaus, nervų sistemos sutrikimų. Kaip patenka į plauką oro burbuliukai, tiksliai nežinoma. Yra nuomonių, kad prasideda plaukus pakeliančių raumenėlių spazmai, kurių metu į plauko vidų įstumiamas oras. Tokiems spazmams linkę jautrūs, nervingi žmonės.

Pražilimas skirstomas į senatvišką, priešlaikinį ir liguistą. Senatviškas pražilimas yra fiziologinis procesas, kuris prasideda nuo 35-40 metų amžiaus. Pražildami plaukai gelsta, pilkėja, o paskui įgauna baltai sidabrinį atspalvį. Vienais atvejais plaukas pradeda žilti nuo šaknies ir palaipsniui apima visą plauko stiebą. Kitais atvejais atgyvenęs plaukas iškrenta, o jo vietoje atauga žilas. Pirmiausia pražyla smilkiniai, po to kakta, viršugalvis, galiausiai pakaušis. Vėliausiai pražyla antakiai, plaukų pražilimui turi reikšmės rasė, klimatas, odos spalva. Pastebėta, kad europiečiai žyla greičiau už negrus. Kai kas teigia, kad tamsiaplaukiai greičiau žyla už šviesiaplaukius, tačiau taip atrodo dėl to, kad šviesiaplaukių žilumas mažiau pastebimas.

Ankstyvasis pražilimas mažai skiriasi nuo senatviško, tik atsiranda žymiai anksčiau — nuo 20-30 metų amžiaus. Pasitaiko atvejų, kai plaukai pradeda žilti jau nuo 5-6 metų. Dažnai palinkimas į ankstyvą pražilimą esti paveldimas. Neabejotinos įtakos šiam reiškiniui turi vidaus sekrecijos liaukų veiklos sutrikimai, depresija ir kt.

Liguistas pražilimas dažniausiai pasitaiko po sunkių, nualinančių organizmą ligų (šiltinės, tuberkuliozės, maliarijos ir kt.), sergant avitaminoze, Basedovo liga, sukralige. Didelės reikšmės turi centrinės ir periferinės nervų sistemos mechaniniai arba psichiniai sužalojimai. Buvo nemaža atvejų, kai žmogus pražilo per kelias valandas ar net minutes nuo išgąščio, nusiminimo ir kitų stiprių emocijų. Literatūroje aprašytas atvejis, kai psichine liga sergančiai moteriai valandą prieš prasidedant priepuoliui pražildavo plaukai, o pasibaigus priepuoliui, plaukų spalva vėl atsistatydavo. Taip kartodavosi daug

kartų. Plaukai gali pražilti ir vartojant kai kuriuos vaistus.

Senatviško ir ankstyvojo pražilimo atveju plaukų spalva nebeatsistato, ir pražilę plaukai tokie lieka visą gyvenimą. Labai retai pasitaiko atvejai, kai pražilę plaukai vėl įgauna savo spalvą, bet greitai po to galutinai pražyla. Tačiau vis tik pigmento gamybą kartais pavyksta paskatinti, nes Rumunijos geriatrijos institute, atjauninant senus žmones novokainu, kai kuriems atsistatė normali plaukų spalva. Liguisto pražilimo atveju plaukų spalva kartais atsistato savaime, praėjus apsinuodijimui, pagerėjus sveikatai.

Gydant prasidėjusį pražilimą, svarbu vartoti maistą, kuriame daug vitaminų, mineralinių druskų: kiaušinius (ypač trynius), kepenis, mieles, žalias daržoves, vaisius, pieną, ryžius, žirnius ir kt. Žilumą skatina karšti saulės spinduliai, jūros vanduo, todėl reikia jų saugotis.

Atskirus žilus plaukelius galima išpešti. Padedda sulaikyti žilimą raudonųjų pipirų trauktinės arba varnalėšų ir krapų nuovirų įtrynimais. Raudonųjų pipirų trauktinė yra raudonas, labai aštraus skonio skystis, kurį reikia įtrinti 2-3 kartus per savaitę, 2-3 mėnesius iš eilės. Varnalėšų ir krapų nuoviros pagaminamos taip: saują susmulkintų varnalėšų šaknų užpilama puse litro karšto vandens ir virinama, kol liks pusė tūrio. Po to pridedama 2 arbatiniai šaukšteliai krapų sėklų ir palaikoma valandą. Perkoštos nuoviros įtrinamos rytą ir vakare 3 mėnesius paileiui.

Žilumui paslėpti moterys blukina plaukus vandenilio peroksido skiediniais, kremais, dažo įvairiais augaliniais ir cheminiais dažais. Dažai neturi kenkti plaukams, organizmui, dirginti odos, tepti lovos baltinių, galvos apdaro. Vyresnio amžiaus moterims nereikia dažyti plaukų labai šviesiai arba labai tamsiai. Nuo tokių kontrastingų spalvų labiau išryškėja odos suglebimas, raukšlės. Tačiau vykusiai nudažyti plaukai žymiai atjaunina žilą moterį, pagerina jos savijautą, padidina pasitikėjimą savimi.

Poetą Antaną Jonyną palydėjus

Tarybų Lietuvos sostinės visuomenė su giliu liūdesiu palydėjo į paskutinę kelionę respublikos nusipelnusį kultūros veikėją, rašytoją Antaną Jonyną. Liepos 5 dieną jis staiga mirė, eidamas 53-uosius metus.

Antanas Jonynas gimė 1923 m. gruodžio 14 d. Alytuje, darbininkų šeimoje. Ankstyvoje jaunystėje jis neteko regėjimo. Bet tai nesutrukdė A. Jonynui palikti ryškų pėdsaką Tarybų Lietuvos visuomeniniame gyvenime ir literatūroje.

Išvadavus Tarybų Lietuvą iš hitlerinės okupacijos, A. Jonynas aktyviai dalyvavo, kuriant Lietuvos TSR Aklųjų draugiją, buvo pirmasis ir ilgalaikis jos valdybos pirmininkas. Velionis dirbo "Literatūros ir meno" savaitraščio, "Perгалės" žurnalo redakcijose, redagavo "Moksleivio" žurnalą. 1959 m. A. Jonynas buvo renkamas Lietuvos TSR Rašytojų sąjungos valdybos nariu, pastaraisiais metais dirbo Rašytojų sąjungos literatūros konsultantu.

Pirmaisiais pokario metais Antanas Jonynas iškilo kaip vienas ryškiausių Tarybų Lietuvos jaunosios kartos poetų, užėmusių kovingas pilietines pozicijas. Liepsningu poetu tribūnu A. Jonynas liko visą savo gyvenimą.

Didelę reikšmę lietuvių literatūrai turėjo politinė aistra alsuojančios A. Jonyno knygos: "Kovotojų dainos" (1949), "Kad klestėtų žemė" (1952), "Apmąstymai" (1957), "Pasiryžimo me-

tas" (1973), "Žmogaus širdis, kareivio širdis" (1974) ir kitos. Už eilėraščių rinkinį "Pasiryžimo metas" poetui paskirta Respublikinė premija. A. Jonynas yra parašęs taip pat talentingų satyrinių kūrinių, aktyviai reiškėsi, kaip publicistas ir literatūros kritikas.

Poeto tribūno žodis įtaigiai skambėjo literatūros vakaruose, susitikimuose su skaitytojais. Jo asmenybė žavėjo dvasios tvirtumu, principingumu, draugiškumu.

Antanas Jonynas palaidotas Vilniuje Antakalnio kapinėse. Atiduoti paskutinę pagarbą poetui buvo susirinkę daug vilniečių, visuomenės ir kūrybinių organizacijų atstovų. Gedulingame mitinge dalyvavo Lietuvos Komunistų partijos ir vyriausybės vadovaujantys darbuotojai.

A. Petrauskas

L I E T U V O S T S R 3 5 - M E Č I U I

O respublika mano! Šalėlė brangi!
Tu į ateitį drąsiai šiandieną žvelgi, —
Į skaisčias komunizmo viršūnes žengi.

Žygiui partijos valios tvirtos prikelta,
Su didžiąja tarybine liaudim greta
Atsistojo daug vargus lietuvių tauta.

Ir taikiosios statybos, ir karo metu
Mus gaivino ir stiprino ryžtu šventu
Lenininė draugystė laisvųjų tautų.

Šią draugystę mes menam ties brolių kapais,
Ją sutvirtinam savo dainom ir darbais,
Ją mes jaučiam rytais, vakarais.

Ir laimingom dienom nuostabios ateities
Ši draugystė per amžius kaip saulė žėrės
Viršum Nemuno seno, sraunosios Neries.

Apie ją mes dainuojam širdim pagarbia, —
Ji mums — vadas kovoj, įkvėpimas darbe,
Mūsų meilė ir džiaugsmas, ir mūsų garbė.

Komunizmo statyboj su broliais greta
Žengs ir žengs išvaduota lietuvių tauta,
Bendro žygio taikiais žiburiais nušviesta.

Antanas Jonynas

Jaunuolių meilė - jų akyse?

ČESLOVAS GRIZICKAS, Gydytojas

Paauglystė ir jaunystė - gražiausias žmogaus gyvenimo metas, jo pavasaris, slenkstis į suaugusių gyvenimą. Kartu tai gana sudėtinga asmenybės vystymosi stadija, kai itin išryškėja su lytimi susiję psichologiniai pakitimai.

Daug sunkumų ir konfliktų lytinėje sferoje sukelia skirtumas tarp fizinio ir socialinio brendimo. Lytinį brendimą lydinti jausmų įtampa, psichinės emocinės pusiausvyros stoka gali vesti nuo noro patenkinti savo potraukį prie agresyvumo, nuo pastarojo prie nepasitikėjimo savimi bei abejonių. Vakarų kraštuose padėję pablogina tai, kad, iš vienos pusės, lytinis potraukis smerkiamas kaip nedorovingas, sudėmingas, o iš kitos pusės - komerciniais sumetimais masinės informacijos priemėmis stengiamasi erotizmą stimuliuoti. Šiuo metu Vakarų pasaulį užtvindė pornografinės industrijos produkcija, iškelianti "seksą" į nematytas viršūnes, aukštinti žmogaus jausmų nužmoginimą. Rezultatai gana liūdni įprastu reiškiniu tampa nepilnamečių lytiniai santykiai, masiškai plinta venerinės ligos, vis labiau plečiamas mokyklų tinklas nepilnametėms nėščioms mergaitėms. Kaip nurodo JAV profesorius B. Porteris, "jaunimas dabar gyvena tokiomis laiko ir erdvės sąlygomis, kai išnešiotinai pardavinėjama "nauja moralė", pagal kurią pornografija - menas, purvinos knygos - nepurvinos, ištvirkavimas - "pažiūrų laisvumas", nihilizmas - "drąsa". Atsiranda asmenų, tvirtinančių, kad XX amžius - svarbus pereinamasis pažūrų į seksualinius dalykus laikotarpis, kad vyksta esminis poslinkis nuo seksualumo neigimo į teigimą. Vakaruose daug įvairių prieštarinčių pažūrų į seksualinius klausimus - nuo kraštutinio asketizmo iki viską leidžiančios seksualinės anarchijos. Nors Lietuvoje nėra faktorių, susijusių su bizniu bei klasinės visuomenės prieštaravimais, ir seksualiniu klausimu yra aiškūs principai, tačiau tam tikros apgavikiškos "naujos moralės" idėjos kartais paveikia ir dalį neatsparaus mūsų jaunimo. Lietuvos medikams kelia nerimą neteisingas dalies jaunimo nusiteikimas psichohigienos klausimais.

Nėra kitos tokios painios ir sudėtingos gyvenimo srities, kaip seksualinė. Niekur nėra tiek neaiškių momentų, uždraudimu, o iš kitos pusės - neteisingos informacijos, kaip čia. Ne paslaptis, kad ne vieno jaunuolio ar jaunuolės, o taip pat vyro ir žmonos gyvenimas sugriuvo dėl to, kad trūko teisingų šios intymios žmonių bendravimo srities žinių. Kaip nurodo žinomas tarybinis psichiatras P. Posvianskis, lytinė funkcija, nors nėra gyvybinė, žmogaus asmenybei turi didžiulę reikšmę. Daug žalos jaunimui padaro atslenkančios ir pas mus pavienės "seksualinės audros" bangos. Kai kas bando propaguoti naujas seksualinio elgesio normas, laikydamas jas savotiška mada. Pažvelkime į faktus, į gyvenimo tikrovę. Jau gyvulių pasaulyje, primityviose žmonių tautose lytiškai santykiauti pradeda tik visiškai tam pasiruošus fiziologiškai ir subrendus. Civilizuotoje visuomenėje normalus žmonių gyvenimas neįmanomas nepristabdant, nereguliuojant seksualinio potraukio. Kai kas tvirtina, kad berniukas paauglys kartais tampa viską apimančio seksualinio potraukio auka ir gali sprogti lyg pomidoras. Žymus amerikiečių šeimų tyrinėtojas daktaras P. Popenas sako, kad tai nesąmonė, nes visi žino, jog tokie paauglio pakitimai nėra staigūs ir viską apimantys. Teigiama, kad jaunimas pradeda lytiškai santykiauti, verčiamas biologinės audros, tačiau bet kuris suaugęs žmogus pasakys, jog tai mitas, nes pirmąjį intymų suartėjimą nutemia ne biologinė audra, o atitinkamos aplinkybės. Pagal daktarą B. Glasbergą, iš jų svarbiausios: smalsumas; noras įsitikinti savo vyriškumu ar moteriškumu; ieškojimas naujo nuotykio ar dirginančio pergyvenimo; aklos aistros keliamas sąmyšis, esant įsimylėjusiam veikiau "meilė", o ne asmenį; "gaujos" dvasia, derinimasis prie gatvės įpročių, neturėjimas drąsos atsispirti, kai kiti taip daro; jaunuolio reikalavimas, kad mergina šituo jam įrodytų savo meilę ir t. t.

Tai "smagumo" moralės propagavimas, ieškant tik fizinio atsipalaidavimo. Tuo būdu pirminis seksualinis patyrimas yra daugiau

pedagoginė, o ne biologinė problema. Pakartotinė stimuliacija sukelia seksualinio aktyvumo didėjimą, ir tik stimuliacijos vengimas, pastangos valdytis bei teisingos žinios apie lyties klausimus gali padėti išvengti daugelio sunkumų, susijusių su per ankstyvu nesantuokiniu lytiniu gyvenimu.

Tikrai fizinei ir psichinei gyvenimo harmonijai būtinas ne tik lytinių organų subrendimas, bet taip pat ir psichinis subrendimas, sugebėjimas atsižvelgti į etinius ir visuomeninius reikalavimus. Psichikos pirmūnas žmogaus seksualiniame gyvenime yra svarbus reiškinys. Žmonėms tarpusavyje artimai bendraujant, būtina atsižvelgti į kito žmogaus interesus ir apriboti savuosius. Todėl bręstant izoliuotas lytinis pasitenkinimas tampa abipusiu. Tik visiškai subrendus galima rasti tinkamą psichinio atsidavimo objektą. Mylinčiam individualų "aš" pakeičia "mes". Kuo mažesnis psichinis brandumas, tuo mažiau reikšmės turi dvasiniai meilės komponentai, labiau išryškėja gryniesi instinktiniai potraukiai. Tada dažni lytiniai santykiai ir be meilės. Jų tikslas — tik sumažinti potraukio įtampą. Tokie santykiai retai būna ilgalaikiai. Juos bandoma pateisinti meile, bet dažniausiai tikros, subrendusios meilės čia dar nėra. Yra tik susižavėjimas, kuris palaikomas meile. Ne veltui dar Šekspyras rašė, kad jaunuolių meilė slypi jų akyse, o ne širdyse. Čia nėra tikrosios meilės psichinių prielaidų: ji būna nukreipta tik į "aš" (savo potraukių patenkinimą), jai trūksta gilumo, atsidavimo ir ištikimybės. Prof. I. Konas nurodo, kad subrendusi meilė yra tartum erotinio potraukio ir žmogiškos šilumos, dvasinio artumo troškimo organišką lydinį. Žmogaus meilės charakteris priklauso nuo bendros jo jausmų kultūros, jautrumo, sugebėjimo suprasti ir užjausti kitą. Prisimena senas pasakojimas. Kartą vienas metų naštos prislėgtas žmogus paklausė savo gerą bičiulį: "Ar tu mane myli!" Tas džiaugsmingai atsakė ("Taip, aš tave myliu"). Tada pirmasis pasiteiravo ("Ar tu žinai, ką man skauda?") Pasigirdo atsakymas: "Ne, bičiuli mano, aš nežinau, ką tau skauda". Tada pirmasis tarė: "Jei tu nežinai, ką man skauda, kaip tu gali sakyti, kad mane myli?" Iš to galima padaryti išvadą: tikrai mylėti kitą žmogų — tai žinoti, kokie jo sunkumai ir sielvartai, ir stengtis juos palengvinti. Meilė, kuri sugeba tik imti, bet nesugeba duoti — iš viso vargu ar yra meilė.

Per ankstyvų lytinių santykių žala merginai

būna žymiai didesnė. Ne tik sutrikdoma jos psichologinė būseną (mergina iki lytinio gyvenimo pradžios normaliai nejaučia potraukio į lytinę meilę, ir todėl ji tampa psichologiškai labai sukrėsta). Ne veltui mokslininkai, tyrinėjantys šias problemas, teigia, kad tokia mergina yra eksploatuojama. JAV tyrinėtojai, analizuodami merginų savižudybes, nurodo, kad 90 procentų jų įvyksta dėl seksualinio momento, ypač kaltės jausmo dėl lytinio gyvenimo pradžios. Reikia nepamiršti to fakto, kad jaunuoliai subręsta vėliau. Todėl daug tarybinių mokslininkų, pvz., psichoterapeutas prof. N. Ivanovas, ne be pagrindo sako, kad jaunuolis neretai iki 21 metų negali pamilti merginos subrendusia meile ir į merginą dažniau žiūri ne kaip į draugą, o kaip į pasitenkinimo šaltinį. Todėl reikia, kad merginos geriau suprastų esmines vertybes ir brendimo amžiaus lyčių psichologinius-fiziologinius skirtumus. Tiesa, tyrinėtojai pastebi, kad juo vyresnio amžiaus merginos, tuo laisvos pažiūros į lytinius santykius retesnės. Jaunuoliams pradendant draugauti, mergina dažniausiai kontroliuoja situaciją, bet, deja, ne visada žino, kaip saugotis. Vaikinai dažnai neteisingai ją sutinka su fiziniu suartėjimu.

Įdomių patarimų šiuo klausimu merginoms duoda Havajų universiteto prodekanas. Kai vaikinai siūlo merginai intymiai suartėti, mergina turėtų jam atsakyti: "Ačiū už norą prieš laiką padaryti mane motina. Be to, atrodo, mes nesiruošiamo tuoktis. Todėl geriau pakalbėkime apie ką nors kitą". Išsilavinusi mergina gali įtraukti vaikiną į diskusiją ir jį perkalbėti, nes faktai jos pusėje. Havajuose laikomasi senų Polinezijos papročių, ir merginos savo bendraamžių vyrų kalbų klausosi ne tik atsargiai, be ir pašaipiai. Jaunuolis, visokiais viliojimais iškabinėjimais veikiantis merginą, yra lyginamas su . . . "indėnu karo take, kuriam svarbiausia surinkti kuo daugiau skalpų". Yra vaikinų, kurie tvirtina merginoms, kad fizinis suartėjimas praturtins jas gyvenimo patirtimi ir padės išsirinkti tinkamesnį gyvenimo draugą. Bet juk fiziškai santykiaujant išsivysto biologinis potraukis, lytinis traukimas pasidarė itin stiprus ir imperatyvus, o tai nepadedą apsigalvoti ir išmintingai rinktis. Tai gali sukelti nelauktą neštumą ir priverstinę santuoką. Pusė tokių santuokų baigiasi ištuokomis. Juo dažnesni šie santykiai, tuo dažniau išsituokijama. Dažniausiai tokių santuokinių ryšių nutraukia vyrai.

Zuricho medikas K. Bieneris straipsnyje

“Apie jaunimo profilaktinę mediciną” nurodo, kad pagal Šveicarijoje atliktus apklausinėjimus, 41 procentas jaunuolių nori tik nepalietos žmonos (22 procentai atsakė indiferentiškai, kiti tai atmetė). Tyrinėjimai rodo, kad ikivedybinis fizinis bendravimas, užuot stiprinęs draugystę, ją tik suardo. Tokie jauni žmonės neatsiduoda vienas kitam (to neretai reikalauja jaunuolis, kaip meilės įrodymo), jiems tenka tik šipuliai, tikrosios meilės nuolaužos. Tais atvejais tesirūpinama tik savo pojūčiais. Ir tai atvėsina meilę (pravartu tuo klausimu pakaityti Steno Barstono romaną “Lyg ir meilė”). Reikia prisiminti ir kitus pavojus: lyties organų uždegimus, venerines ligas, nėštumą ir t. t. Kai lytiniai išgyvenimai atsiduria pirmame plane, o mokykla, darbas pasirodė antraeiliai ir nereikšmingi, nukenčia ateitis, žalojama jausmų sfera, etinės pažiūros. Į kitos lyties atstovus imama žiūrėti ciniškai, vystosi egoizmas, ir neretai tokie jauni žmonės jau nebeišmoksta tikrai ir pastoviai mylėti.

Be to, tokie lytiniai santykiai tik išimtinai atvejais yra ilgalaikiai, todėl mergina paprastai greitai netenka savo partnerio. Tada nusiviliama, atsiranda mažavertiškumo jausmas ir neapykanta, o tai neretai sukelia funkcinius nervų sistemos sutrikimus (neurozes).

Tai nereiškia kad jaunystėje negali būti tikros meilės ir kad visi jaunuoliai nepatikimi. Tačiau, kaip nurodo VDR mokslininkas H. Briukneris, rimtoje jaunuolių draugystėje normaliai turėtų būti šie etapai: susipažinimas — draugystė — bičiulystė — įsimylėjimas — meilė — santuoka — šeima. Nenoriu neigti seksualumo apskritai, bet norisi padėti suprasti, kad seksualinis gyvenimas yra potencialus galingas laimės šaltinis, bet drauge ir nelaimės priežastis, kad jis gali būti sėkmingas tik santuokoje.

Kai dėl “apgavikiškosios mados” propagotojų, tai juos gerai ištyrė JAV psichiatrai. Jei, jų nuomone, 25 procentai visų žmonių reikalingi psichiatrinės konsultacijos (jie turi omenyje savo kraštą), tai daugumas (daugiau kaip!) “naujos moralės” apologetų yra pas psichiatrus besigydantys asmenys. Jie skundžiasi įvairiais negalavimais — padidintu dirglumu, nemiga, ankstyva ejakuliacija, orgazmo stoka ir t. t. Tuo būdu jie ne tiek džiaugiasi savo seksualine laisve, kiek kenčia nuo psichinių-neurotinių sutrikimų. Imti pavyzdį iš nesveikų žmonių ir laikyti tai “mada” JAV psichiatrai repatria.

Įsitikinti, ar jaunuolis myli, ar ne, yra kitų būdų, neprieinant iki fizinio suartėjimo. Pa-

prasčiausiam išbandymui gali padėti 3 testai: 1) laiko, 2) išsiskyrimo (bent keletą savaičių), 3) įsitikinimo, ar jie yra draugai, ar ginčijantis jų nuomonės gali sutapti, ir t. t. Kartais jaunuoliai klausia, ar pasibučiavimas draugaujant ką nors reiškia, ar jis smerktinas. Čia taip pat reikia savitvartos. Bučinytis turi būti gilaus jausmo išraiška. Gerai žinoma, kad, merginai nesukbant bučiuotis, jaunuolis greičiau ją įsimyli. Bet jei pasibučiavimai ilgi ir stiprūs, jie tampa seksualiniu stimulatoriumi.

Jaunystėje nemėgstama galvoti apie savo sveikatą. Atrodo, kad jos užteks amžiams. Tačiau, pasiduodant žalingiems įpročiams (vartojant alkoholį, rūkant), greitai pajuntama, kad jos pradeda trūkti. Kai kam atrodo, jog rūkymas yra subrendusio, savarankiško, suaugusio žmogaus požymis. Iš tiesų tai rodo tik silpnumą, o bandymai atsikratyti šio įpročio atima daug energijos ir sveikatos. Tam tikra jaunų žmonių dalis nemoka bendrauti, išreikšti save be alkoholio. Jei laiku nesusigriebiama, netrukus pasirodo liūdni rezultatai. Medikai nustatė, kad jaunuolis 4 kartus greičiau pripranta prie alkoholio, kaip narkotiko, kad jame vystosi sunkiai suvaldomas potraukis — vis gerti ir gerti. Greitai ryškėja asmenybės degradacijos požymiai — šiurkštumas, piktumas, agresyvumas. Daugeliui sutrinka lytinė funkcija. Pradedama gerti ne tik alkoholinius gėrimus, bet ir įvairius skysčius, kuriuose yra bent kiek alkoholio (odekoloną, dantų eliksyrą ir kt.). Tokie žmonės yra jau dvasiniai ir fiziniai invalidai, reikalaujantys ilgo gydymo. Apie piktnaudžiavimo alkoholiu žalą reikia pagalvoti visiems, o ypač merginoms, mėgstančioms leisti laisvalaikį kavinėse prie grafinuko ir cigarečių dūmuose.

Prahoje įvykusiame neuropatologų, psichiatrų ir psichologų simpoziume vienas prityręs gydytojas pateikė savo tyrinėjimo duomenis apie alkoholio ir nikotino poveikį moters - būsimos motinos - organizmui ir įrodė, kad šių įpročių pasėkos ir moteriai, ir būsimiesiems vaikams yra labai liūdnos.

Nuo seno žmonija turi lyčių bendravimo principus. Juos reikia teisingai suprasti, suvokti atsakomybę, kurią uždeda įžengimas į suaugusių gyvenimą. Nėra magiško raktų jaunystės problemoms spręsti, nėra magiškos formulės ir visada padedančio recepto, tačiau kiekvienas turime suvokti tikrąsias vertybes.